

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΖ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1978 | ΑΡΙΘ. 12

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Α'. ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ *

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

XVIII. 1. Περίψημα τὸ ἐμὸν πνεῦμα τοῦ σταυροῦ, ὃ
ἐστὶν σκάνδαλον τοῖς ἀπιστοῦσιν, ἡμῖν δὲ σωτηρία καὶ ζωὴ
αἰώνιος. «Ποῦ σοφός; Ποῦ συζητητής;» Ποῦ
καύχησις τῶν λεγομένων συνετῶν; 2. Ὁ γὰρ Θεὸς ἡ-
5 μῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκυφορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ' οἰκο-
νομίαν Θεοῦ «ἐκ σπέρματος μὲν Δαυὶδ», πνεύμα-
τος δὲ ἁγίου· ὃς ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη, ἵνα τῷ πάθει τὸ
ὔδωρ καθαρίσῃ.

XIX. 1. Καὶ ἔλαθεν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου
10 ἢ παρθενία Μαρίας καὶ ὁ τοκετὸς αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θά-
νατος τοῦ Κυρίου· τρία μυστήρια κραυγῆς, ἅτινα ἐν ἡσυχίᾳ
Θεοῦ ἐπράχθη.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 267 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τεύχους.

5. ὑπὸ G Cod. Paris. graec. 950 (ἔχει Ἐφ. 18,2-19,3), Θεοδορή-
του, Διάλ. (Migne, PG 83,82) 6. ἐκ Lg θεοῦ: λ. g

XVIII. 1. «περίφημα»¹, δηλ. κατακάθι τῆς ἀκαθαρσίας θεωρεῖται («τὸ ἐμὸν πνεῦμα»), δηλ. ἡ πίστις μου εἰς τὸν σταυρὸν, (ἡ ἀκράδαντος πίστις καὶ ἀφοσιώσις μου εἰς τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ πού ἡ πίστις μου κατέστησε τοῦτο ὀλοκληρωτικὸν βίωμα καὶ τοῦ ἰδικοῦ μου πνεύματος), ἀπὸ τοὺς ἀπίστους («Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους»), ἀλλ' εἰς ἡμᾶς (τοὺς πιστοὺς χριστιανοὺς) εἶναι σωτηρία καὶ ζωὴ αἰώνιος² (ἡ πίστις ἡμῶν τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν σταυρὸν θέντα Κύριον εἶναι ἡ πηγὴ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς μας καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ἀπολαύσεως τῆς αἰωνίου μακαριότητος). («Ποῦ εἶναι ὁ σοφός»); (Ποῦ εἶναι ὁ αὐτοκολακευόμενος καὶ καυχώμενος διὰ τὴν σοφίαν του «Ἕλληνα (εἰδωλολάτρης); «Ποῦ εἶναι ὁ συζητητής»); (Ποῦ εἶναι δηλ. ὁ διαλεκτικὸς πού μετὴν λογικὴν του πιστεύει ὅτι ἠμπορεῖ νὰ κρίνη καὶ ἐλέγξῃ τὰ πάντα καὶ νὰ συζητήσῃ διὰ τὰς μυστηριώδεις ἀληθείας πού ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ ἀνθρώπινο μυαλό); Ποῦ εἶναι ἡ καύχησις τῶν θεωρουμένων συνετῶν³; (Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι πού ὑπερηφανεύονται καὶ καυχῶνται ὅτι εἶναι συνετοί, ἤτοι φρόνιμοι καὶ συντηρητικοί, διότι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Νόμον καὶ τὸ γράμμα τῆς Π.Δ.); 2. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκουφορήθη ὑπὸ τῆς Μαρίας κατ' οἰκονομίαν⁴ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ σπέρματος μὲν τοῦ Δαυὶδ⁵ (ὡς πρὸς τὴν σάρκα), ἀλλ' ἐκ Πνεύματος ἁγίου (γενομένης δηλ. τῆς συλλήψεως ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος). Οὗτος (δηλ. ὁ Θεὸς μας καὶ Κ. Ἰ.Χ.) ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη, ἵνα μετὸ Πάθος Του (ἐπὶ τοῦ σταυροῦ) (ἀγιασῇ) καὶ (μετὸ βάπτισμά Του καθαρίσῃ) τὸ ὕδωρ⁶ (τὸ νερὸ εἰς τὸ ὅποῖον βαπτίζομεθα καὶ ἡμεῖς καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος γινόμεθα μέλη τῆς Ἐκκλησίας Του).

1. «Περίφημα»: Πβλ. Ἰγν. Ἐφ. 8,1. Τωβίτ 5,19. Α' Κορ. 4,13. Βαρν. 4,9. 6,5.—Πλείονα ἐν τοῖς σχολίοις. 2. Α' Κορ. 1,23 ἐ. 1. Πβλ. Γαλ. 5,11. 3. Α' Κορ. 1,19—20. Ρωμ. 3,27. 4. Πβλ. Κ. Δ. Ἐφ. 1,10. 3,9. 5. Ρωμ. 1,3. Β' Τιμ. 2,8. Ἰω. 7,42. 6. Α' Ἰω. 5,6. Ρωμ. 6,4 ἐ. 8,11.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Τοῦ ὀφείλομεν ἀσφαλῆ ἠνιοχίαν.

Τὴν ἐπομένην τῆς Πεντηκοστῆς, τιμῶμεν ἰδιαιτέρως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ Ὅποίου, ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν, ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Ἀποστόλων, ἢ Ἐκκλησία ἤρξατο τοῦ ἔργου τῆς ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ Πνεῦμα, ὡς Παράκλητος, ἔκτισε τὴν «ὀδηγεῖ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», φωτίζον καὶ στηρίζον Ἀδιήν. Ἡ παρουσία του σημαίνει Ὁρθοδοξίαν, τήρησιν τῆς Νύμφης τοῦ Χριστοῦ «ἄλης καλῆς», ἀσκιάσιον δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πλάνην.

Ἡ χριστιανικὴ Ἀνατολὴ ἔχει ἀνέκαθεν συνειδητοποιήσει βαθύτατα τὴν μυστικὴν ταύτην πραγματικότητα. Διὸ καὶ ἀνέπτυξε κατ' ἐξοχὴν τὴν Πνευματολογίαν, ὡς κλάδον δογματικῆς διδασκαλίας. Οἱ Πατέρες ἀλλὰ καὶ νεώτεροι μεγάλοι θεολόγοι μας ἐντροφεῖν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν Παράκλητον δόγματα καὶ διώματα με ἐμφανῆ προτίμησιν. Τὴν δὲ Ὑμνωδίαν μας κοσμεῖ πληθὺς ἀναφορῶν εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐξαισιῶν εἰς ποιητικὸν κάλλος καὶ νοήματα.

XIX. 1. Καὶ διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου¹ (τοῦ σατανᾶ) ἢ παρθενία τῆς Μαρίας καὶ ὁ τοκετὸς αὐτῆς (τὸ μυστήριον δηλ. τῆς ὑπὸ τῆς παρθένου γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου μας), ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου τρία μυστήρια κραυγῆς² (ποῦ κραυγάζουν καὶ διαλαλοῦν τὴν πανσοφίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ), τὰ ὅποια ἐπραγματοποιήθησαν «ἐν ἡσυχίᾳ Θεοῦ»³ (μετ' τὴν ἡρεμον μακαριότητα καὶ τὴν ἀδιατάρακτον ἡσυχίαν καὶ τὸ ἀναλλοίωτον τῆς θείας Φύσεως).

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἀκαδημαϊκός

1. Ὅρα τὰ σημειωθέντα χωρία ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κεφαλαίῳ XVII. σημ. 3. 2. Πβλ. Α' Κορ. 2,6 ἐ.έ. Ρωμ. 16,25. Ἐφ. 3,9 ἐ. Κολ. 1,26. — Πλείονα ἐν τοῖς σχολίοις. 3. Πβλ. Ἰγν. Μαγν. 8,2. Ἐφ. 15,1 ἐ.

Ἐξ Αὐτοῦ, ἐν μιᾷ ἀενάῳ Πεντηκοστῇ, ὀφείλομεν ὡς Ἐκκλησία τὴν ἀσφαλῆ ἡριοχίαν τῶν λογισμῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πράξεων, πὺν συνιστοῦν τὴν ὄντως εὐαγγελικὴν ζωὴν.

Ἀναγκαία οὐστάσις.

Τὰ ἑλληνικὰ κύρια ὀνόματα, πὺν δίδονται κατὰ τὸ Μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος, παρὰ τὴν ἀναμφίβολον ὠραιότητά των, δὲν διαφυλάσσονται ἀπὸ πολλὰς οἰκογενείας οὔτε ἀκέραια οὔτε ἀναλλοιώτα εἰς τὴν πράξιν. Συντέμνονται καὶ συνάμα παραφθείρονται, λαμβανομένων ὑπ' ὄφιν ξενικῶν τύπων. Συχνάκις, δέ, ἀντὶ τῆς ἐπιδιωκομένης θελιώσεως ὑπὸ αἰσθητικῆν ἔποψιν, προκαλοῦν αὐτόχρομα γελοίαν ἐντύπωσιν.

Εἶναι μία ἀναμφιβόλως ἀνόητος συνήθεια, τὴν ὁποίαν τὸ ἀγνὸν θερηκευτικὸν φρόνημα ἀλλὰ καὶ ἡ ὕγιης καλαισθησία δὲν ἀρέχονται. Διὰ τὸν πιστόν, τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου προσώπου, τὸ ὁποῖον φέρει, εἶναι τίμιον ἀπόκτημα. Ἡ παραφθορά του ὑποδεικνύει ἀδιαφορίαν πρὸς στόλισμα πνευματικῶν καὶ ψυχοφελῆ διὰ βίου ὑπόμνησιν.

Καλὸν εἶναι λοιπὸν, ὁσάκις οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας μας τελοῦν τὸ Βάπτισμα, νὰ συνιστοῦν εἰς τοὺς γονεῖς τοῦ νηπίου τὴν ἀποφυγὴν τοιαύτης θαναύσου μεταχειρίσεως τοῦ διδομένου εἰς αὐτὸ ὀνόματος, ἥτις, ὅπως καὶ ἂν κριθῆ, εἶναι κατάντημα.

Οἱ Ἅγιοι Πάντες.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, τιμῶμεν ὀμοῦ τὰ γνωστὰ καὶ ἄγνωστα ὀνόματα τῶν μακαρίων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐβίωσαν καθ' ὑπερβολὴν θεαρέσειως ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὰς ἱστορικὰς περιόδους τῆς τε Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης (τῆς τελευταίας ἐξικνουμένης ἕως τῶν ἔναγχος ἡμῖν χρόνων).

Ὁ νοητὸς οὗτος γαλαξίας ἡγιασμένων ψυχῶν εἶναι τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ θανμαστὴ παγκαρπία τῆς Θείας Χάριτος. Τὸ ἀποκορύφωμα τοῦ σωτηρίου ἔργου τοῦ Λόγου, μερικῶς ἀποκαλυφθέντος εἰς τοὺς προφήτας καὶ διδασκάλους τοῦ πρώτου Ἰσραὴλ καὶ πλήρως εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διὰ τῆς ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου σαρκώσεως Αὐτοῦ.

Δοξάζοντες, κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην, τὴν λαμπρὰν σὺναξιν τῶν Ἁγίων τοῦ Χριστοῦ, ἃς ἀντλήσωμεν ἐκ τοῦ παραδειγματός των φωτεινὸν ζῆλον διὰ βίον ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς χριστιανικώτερον.

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ «ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ»
ΤΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ *

Ε'

Ὁ Ἰππόλυτος, ἀναγνωρίζων εἰς τὸν ἐπίσκοπον τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσχεδίου διατυπώσεως τῶν εὐχῶν, λέγει, ὅτι εἶναι «οὐχὶ ὄλως ἀναγκαῖον», ἵνα ὁ ἐπίσκοπος εὐχαριστῇ τῷ Θεῷ ἐν ταῖς εὐχαῖς διὰ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς λόγων, οἵτινες παρουσιάζονται ἐν τῇ «Ἀποστολικῇ Παραδόσει». Δύναται νὰ διατυπώη κατὰ δύναμιν ἐκτενεστέρας ἢ πλέον εὐσυνόπτους προσευχάς, ἀρκεῖ αὐταὶ νὰ γίνωνται «ἐν ὀρθοδοξίᾳ»²³. Συμφώνως πρὸς τὴν παρατήρησιν ταύτην τοῦ Ἰππολύτου, αἱ διατετυπωμέναι ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἰππολύτου εὐχαὶ δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἢ περαιτέρω παραδόσεις προϋπαρχόντων σταθερῶν κειμένων, ἀλλ' ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικῆς ἀυτενεργείας ἐντὸς τῶν παραδεδομένων γενικῶν πλαισίων, ἐν τοῖς ὁποίοις ἔπρεπε νὰ κινῶνται οἱ λέγοντες τὰς εὐχὰς λειτουργοί. Οὕτως ἐξηγεῖται διατι διεπιστώθη, ὅτι ἐν τῇ εὐχαριστιακῇ εὐχῇ του παρουσιάζονται τοῦλάχιστον ἕξ φράσεις,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 271 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τεύχους.

23. «Nullo modo (οὐ πάντως) necessarium est (ἀνάγκη), ut profereat eadem verba quae praediximus, quasi (ὡς) studens (μελετῶν) ex memoria (ἀπὸ στήθους), gratias agens (εὐχαριστεῖν) Deo; sed secundum suam potestatem unusquisque oret. Si quidem aliquis habet potestatem orandi cum sufficientia (ικανός) et oratione (προσευχῇ) solempni, bonum est (ἀγαθόν). Si autem aliquis, dum orat, profert orationem (προσευχῇ) in mensura, ne impediatis (κωλύειν) eum. Tantum (μόνον) oret quod sanum est in orthodoxia (ὀρθόδοξος)»: B. B o t t e, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 64. Εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν σχέσεων εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τὸ γεγονός, ὅτι οἱ αἰγύπτιοι μεταφραστοὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἰππολύτου ἀπήλειψαν ἐκ τῶν λόγων τούτων τὰς λέξεις «nullo modo» (οὐ πάντως).

εἰς τὰς ὁποίας ἐκφράζονται προσφιλεῖς εἰς τὸν Ἰππόλυτον σκέψεις, τοῦθ' ὅπερ εἶναι μία τῶν ἀποδείξεων, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἀποστολικῆς Παραδόσεως». Ἐξ ἄλλου εἶναι κατανοητὸν τὸ ὅτι τινὲς τῶν ἀνατολικῶν μεταφράσεων τοῦ ἔργου παραλείπουν τὸ κείμενον τῆς εὐχαριστιακῆς εὐχῆς²⁴. Τοῦτο συμβαίνει, διότι ἐν ταῖς Ἑκκλησίαις, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ μεταφράσεις, εἶχον διαμορφωθῆ ἴδιαι εὐχαριστιακαὶ εὐχαί. Μόνον ἐν τῇ αἰθιοπικῇ παραδόσει καὶ ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει παραδίδεται ἀκόμη ἡ εὐχαριστιακὴ εὐχή. Μάλιστα ἐν τῇ Αἰθιοπικῇ Ἑκκλησίᾳ ἡ εὐχή αὕτη διετηρήθη ὡς πυρὴν μᾶς εὐχαριστιακῆς λειτουργίας, ἥτις, οὕσα μέχρι σήμερον ἐν χρήσει, φέρει τὴν χαρακτηριστικὴν ὄνομασίαν «Λειτουργία τῶν Ἀποστόλων», τοῦθ' ὅπερ ὑποδηλοῖ τὴν ἀνάμνησιν τῆς καταγωγῆς τοῦ πυρῆνος αὐτῆς, ὅστις προέρχεται ἐκ τῆς «Ἀποστολικῆς Παραδόσεως» τοῦ Ἰππολύτου²⁵.

Ἄλλὰ ποῖον εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰππολύτου; Ἐπειδὴ προηγήθη ἡ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου, δι' αὐτὸ παραλείπεται οἰαδήποτε προπαρασκευή. Δηλαδή καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου περιγραφομένην Θεῖαν Λειτουργίαν, ἥτις ἔπεται τῆς τελεσιουργίας τοῦ βαπτίσματος.

Ἡ ἔναρξις τῆς Λειτουργίας γίνεται διὰ τῆς προσκομιδῆς, καθ' ἣν καὶ «οἱ διάκονοι προσκομίζουν τὰς προσφορὰς» (*offerant diacones oblationes*)²⁶, αἵτινες προσφέρονται ὑπὸ τῶν

---

24. H. E l f e r s, Die Kirchenordnung Hippolyts von Rom, Paderborn 1938, σελ. 50-54. Πρβλ. R. H. C o n n o l y, The eucharistic prayer of Hippolytus: Journal of Theol. studies 39 (1938), σελ. 350-369. J. A. J u n g m a n n, Missarum Sollemnia⁵, τόμ. 1, (1962), σ. 40, ὑπόσημ. 11.

25. J. A. J u n g m a n n, Liturgie der christlichen Frühzeit, σελ. 73-74.

26. B. B o t t e, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 46.

πιστῶν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰππολύτου περιγραφομένης τάξεως τῆς ἡμέρας τοῦ βαπτίσματος, καθ' ἣν τάξιν «οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὸ βάπτισμα οὐδὲν φέρουν μεθ' ἑαυτῶν πλὴν ἐκείνου, ὅπερ ἕκαστος φέρει μεθ' ἑαυτοῦ διὰ τὴν Εὐχαριστίαν» (Baptizanti ne adducant secum ullam rem, nisi solum quod unusquisque adducit propter eucharistiam)²⁷.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐπίσκοπος καὶ τὸ πρεσβυτέριον θέτουν τὴν χειρὰν τῶν ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν διακόνων προσαχθειῶν προσφορῶν²⁸.

Ἐπειτα ὁ ἐπίσκοπος ποιεῖται ἑναρξιν τοῦ εὐχαριστιακοῦ διαλόγου, ἔχοντας ὡς ἐξῆς:

— Ἐπίσκοπος : «Dominus vobiscum».

«Ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν».

— Λαός : «Et cum spiritu tuo»²⁹.

«Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου».

— Ἐπίσκοπος : «Sursum corda».

«Ἄνω τὰς καρδίας».

— Λαός : «Habemus ad Dominum».

«Ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον».

---

27. Αὐτόθι, σελ. 80.

28. «Ἡ προσκομιδὴ λοιπὸν εἶναι ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῆς ὕλης θυσίας τῆς ἀναφορᾶς τμήμα καὶ ἀποτελεῖ τὸ διακονούμενον ὑπὸ τῶν λαϊκῶν πρῶτον καὶ ὑπὸ τῶν διακόνων ἔπειτα μέρος τῆς θυσίας ταύτης» (Π α ν. Τ ρ ε μ π έ λ α, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 171).

29. Μέχρι σήμερον γίνεται οὕτω ἑναρξιν τοῦ εὐχαριστιακοῦ διαλόγου ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἀναφορᾷ.

- Ἐπίσκοπος : «Gratias agamus Domino».
 «Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ».
- Λαός : «Dignum et justum est».
 «Ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστιν».

Τὸ κείμενον τῆς ἀκολουθούσης εὐχαριστιακῆς ἀναφορᾶς, σφρζόμενον ἐν λατινικῇ καὶ αἰθιοπικῇ μεταφράσει³⁰ καὶ ἀποκατασταθὲν εἰς τὸ ἀπολεσθὲν ἑλληνικὸν κείμενον ὑπὸ τοῦ H. Lietzmann³¹.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

30. Ἰδὲ B. Botte, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 48-52.

31. Hans Lietzmann, Messe und Herrenmahl, Bonn 1926, σελ. 175.

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιοδικοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐτησίαν συνδρομήν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140), Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ

Ι Ο Υ Ν Ι Ο Σ

Εἰς τὴν Δευτέραν τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀ γ ί ο υ Π ν ε ύ μ α τ ο ς.

«Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ
καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ».

Ἐορτάσαντες χθὲς τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς, συνήλθομεν καὶ σήμερον εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν διὰ τὴν ἰδιαιτέραν λατρείαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐπιφοιτήσαντος ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ μαθητὰς τοῦ Κυρίου. Ὁ δὲ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος, διὰ τῆς ἐπικαίρως ἀναγνωσθείσης περικοπῆς, καλεῖ πάντα χριστιανὸν νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀποκτήσῃ τὰς δωρεὰς καὶ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου. «Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος — λέγει — ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ».

Τρεῖς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἀρετὰς ἀπαριθμεῖ ὁ ἀπόστολος ὡς «καρπὸν τοῦ Πνεύματος: ἐν πάσῃ ἀ γ α θ ω σ ύ ν η καὶ δ ι κ α ι ο σ ύ ν η καὶ ἀ λ η θ ε ί α». Ἄλλ' εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἴδωμεν εἰς τὰς γραμμὰς δλοκλήρου τῆς ἀποστολικῆς περικοπῆς, τὴν ἀληθῆ καὶ πλήρη ἔννοιαν τῶν τριῶν τούτων ἀρετῶν.

Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν δ ι κ α ι ο σ ύ ν η ν.

Δὲν πρόκειται ἀπλῶς διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀδικίας. Εἶναι στοιχειῶδες νὰ μὴ εἶναι ἄδικος πρὸς τὸν πλησίον τοῦ ὀ ἀληθῆς χριστιανός. Πέραν τούτου ὅμως, εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ δικαιοσύνη ἔχει εὐρύτερον νόημα. Σημαίνει, νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος δίκαιος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς τηρήσεως ὅλων τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ μὴ παραδάτης οὐδεμιᾶς Θείας ἐντολῆς. (Σημαίνει ἀκόμη καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δικαίωσιν καὶ συγχώρησιν). Ὑπὸ τὸ πρίσμα αὐτό, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὀνομάσας τὴν δικαιοσύνην καρπὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, χαράσσει περαιτέρω διὰ τοὺς χριστιανούς τὴν ἐξῆς θεμελιώδη ἀρχήν: «δ ο κ ι μ ά ζ ο ν τ ε ς τ ί ἐ σ τ ι ν ε ὑ ἄ ρ ε σ τ ο ν τ ῆ Κ υ ρ ί ω». Εἰς ἕκαστον ζήτημα καὶ πρόβλημα μᾶς νὰ ἐξετάζωμεν, κατὰ ποῖον τρόπον ἐνεργοῦντες θὰ γινώ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 275 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τεύχους.

μεθα εὐάρεστοι εἰς τὸν Θεόν. Ἐσκέφθημέν ποτε, ἀγαπητοί, πῶς θὰ ἦτο ἡ κοινωνία, ἐὰν κάθε ἄνθρωπος πρὸ πάσης πράξεώς του διερωτᾶται, σκέπτεται καὶ ἐνεργῇ κατὰ Θεόν, με ἀνωτερότητα καὶ ἐνατένισιν πρὸς τὰ ἄνω «συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου» καὶ «δοκιμάζοντες τί ἐστὶν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ», κατὰ τὰ σημερινὰ παραγγέλματα τοῦ ἀποστόλου;

2. Ἡ ἀ γ α θ ω σ ύ ν η ἐπίσης εἶναι καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Τί σημαίνει ἀγαθωσύνη;— Καλωσύνη κατὰ τὴν σημερινὴν ἔκφρασιν. Ἄλλ' ἄς προσέξωμεν τὸ ἀληθὲς νόημα τῆς καλωσύνης τοῦ χριστιανοῦ. Δὲν ἀρκεῖ ὁ χριστιανὸς νὰ παρουσιάσῃ τὴν καλωσύνην του μόνον με τὴν ἡμερότητα καὶ τὴν προσήγειάν του. Οὔτε εἶναι πάντοτε ὀρθὸν νὰ ἀποφεύγῃ τις μίαν ἔντονον ἀντίδρασιν, ὅταν χρειάζεται καὶ ἐπιβάλλεται αὕτη.

Σχετικῶς ὁ ἀπόστολος τονίζει δύο τινά: α') «μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ — β' καὶ ἐλέγχετε».

Ἐν πρώτοις δηλ. ὀφείλει ὁ χριστιανὸς νὰ διαχωρίσῃ τὰς εὐθύνας του. Δὲν ἐπιτρέπεται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ συμμετέχῃ εἰς ὅσα ἄτοπα καὶ ἐπιλήψιμα συμβαίνουν γύρω του. Τηρῶν δὲ εἰς ἀπόστασιν τοὺς «τὰ φαῦλα πράσσοντας» καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν συμμετοχὴν εἰς ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τὰ χρηστὰ ἦθη καὶ τὸν χριστιανικὸν ὑπογραμμὸν, δὲν «συγκοινωνεῖ τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους».

Περαιτέρω δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ καλύπτωμεν διὰ τῆς σιωπῆς μας ἢ διὰ τῆς ἀδιαφορίας μας τὰ ἄτοπα. Οὔτε νὰ διευκολύνωμεν ἢ νὰ ἐπιτρέπωμεν νὰ γίνωνται πίσω ἀπὸ τὴν πλάτην μας ἐπιλήψιμα πράγματα. Εἶναι καθήκον μας νὰ διαμαρτυρηθῶμεν καὶ νὰ ἀντιδράσωμεν. Νὰ τὰ στιγματίζωμεν καὶ νὰ τὰ ἐλέγχομεν, με σύνεσιν πάντως καὶ με ἥπιον τρόπον, ἀλλὰ καὶ με σταθερὰν καὶ ἔντονον ἀντίδρασιν ὅπου χρειάζεται. Τοιοῦτοτρόπως, ἐνῶ τὸ παράδειγμα τοῦ μὴ συμμετέχοντος εἰς τὰ ἄνομα καὶ μὴ καθαρὰ ἔργα χριστιανοῦ θὰ εἶναι ζῶσα διαμαρτυρία, παραλλήλως ἢ κινητοποιήσις καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν καλῶν στοιχείων τῆς κοινωνίας, πρὸς καταπολέμησιν καὶ ἐξοβελισμὸν τῶν ἀτόπων, θὰ εἶναι χριστιανικῶς ἀξιοσύστατος, κατὰ τὸν ἀπόστολον λέγοντα «μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε».

3. Τέλος «ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος... (καὶ) ἐν ἀ λ η θ ε ί α». Σημαίνει δὲ «ἐν ἀληθείᾳ», ὅχι μόνον οἱ χριστιανοὶ νὰ εἶναι φιλήθεις καὶ εἰλικρινεῖς καὶ νὰ μὴ μεταχειρίζωνται ποτε τὸ ψεῦδος (εἶναι βασικὸν καὶ στοιχειῶδες τοῦτο), ἀλλὰ νὰ διακρίνονται ὡς

διαθέτοντες τὸν ἄνωθεν φωτισμὸν καὶ κατέχοντες τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου. Καὶ ὑπάρχουν πράγματι πολλοί, οἵτινες παρ' ὄλην πολ-
λάκις τὴν ἀπλοϊκότητα αὐτῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν πολλῆς μορφώ-
σεως, βλέπουν τὰ πράγματα θαυότερα καὶ εὐρύτερα, μὲ τὸν φακὸν
τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου. Καὶ ἐπιλύουν τὰ
ζητήματά των συνετώτερα· καὶ ἔχουν γνώμην ὀρθὴν καὶ κρίσιν
φωτεινὴν· καὶ ὀφείλουν τὴν ὀρθοφροσύνην καὶ τὴν ὀρθὴν κατα-
νόησιν σπουδαίων πολλάκις ζητημάτων εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν μόρ-
φωσίῳ των καὶ εἰς τὸν φωτισμὸν καὶ τὸν «καρπὸν τοῦ πνεύματος...
ἐν ἀληθείᾳ» ἐκφαινόμενον. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλους, οἵτινες, πα-
ρὰ τὰς περγαμιγὰς καὶ τοὺς τίτλους μορφώσεως, ἐμφανίζονται πολ-
λάκις «ὡς ἄσσοφοι» καὶ μυωπάζοντες καὶ ἐβελουφλοῦντες.

Εἶναι, ἐπομένως, μέγα κεφάλαιον ἡ γνώσις καὶ ἐφαρμογὴ
τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν.

Ἄς εὐχρηθῶμεν, ἵνα ἡ Παναγία Τριάς καταξίωση ἡμᾶς, νὰ
ἀποκτήσωμεν τὴν Τριάδα ἀναπτυχθέντων καρπῶν τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος. «Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐν πάσῃ ἀ γ α θ ω-
σ ύ ν η καὶ δ ι κ α ι ο σ ύ ν η καὶ ἀ λ η θ ε ί α».

Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁ γ ί ω ν Π α τ ῆ ρ ω ν,
τῆς Α' Οἰκουμ. Συνόδου.

«Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω».

Θεωρῶν — καὶ ἐπιθεωρῶν — τὸ ἐπὶ γῆς ἔργον Του ὁ Κύ-
ριος, τὴν προτεραιὰν τοῦ Πάθους Του, ἔχει τὸ φρόνημα τῆς τελειό-
τητος· ὅτι ἐτελείωσε τοῦτο· ὅτι τὸ ἔφερεν εἰς πλήρες τέλος. Ἡ ἐπι-
κειμένη θυσία τοῦ Σταυροῦ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν τελείαν ὁλοκλήρω-
σιν αὐτοῦ. Καὶ θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ νίκη, ἡ δόξα, ὁ θρίαμβος καὶ
ἡ δικαιοσύνη, διὰ τῆς Ἀναστάσεως, καὶ διὰ τῆς Ἀναλήψεως ἡ
ἐπάνοδος εἰς τὴν οὐράνιον «δόξαν, ἣν εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον
εἶναι» παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

Δύο ἀπόψεις τοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου ἀποτελοῦσι τὰς προϋπο-
θέσεις τῆς διακηρύξεώς Του ὅτι «τὸ ἔργον ἐτελείωσεν, ὃ δέδωκεν
(Αὐτῷ ὁ Πατήρ) ἵνα ποιήσῃ» χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν. α') Ὅτι
εἰς τὴν Προσωπικότητά Του καὶ εἰς ὅτι ἐπετέλεσεν ἐπὶ τῆς γῆς
δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ τις τὴν παραμικρὰν κηλίδαν ἢ σκιάν (πρὸβλ.
«Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;». «Ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐ-
ποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»). Ὑπῆρξεν ἐν
πᾶσιν ἄψογος καὶ ἄμειπτος καὶ «ὑπογραμμὸς» ἀγιότητος.

6') "Οτι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἡ παραμικρὰ παράλειψις εἰς τὸ ἔργον «ὃ ἔδωκεν (Αὐτῷ ὁ Πατήρ) ἵνα ποιήσῃ». Πράγματι δὲ ὁ Κύριος εἶχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν «ἵνα τελειωθῇ ἡ Γραφή» καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε ἐξ ὧσιν ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ, συμφώνως πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν. Τὰ δύο ταῦτα εἶναι καὶ διὰ πάντα χριστιανὸν ὑποδειγματικά. Ἐν πρώτοις, φροντίς καὶ ζήλος καὶ προσπάθεια ὥστε ἡ ζωὴ μας καὶ ἡ ψυχὴ μας νὰ «μὴ ἔχη σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἡ ἀγία καὶ ἄμωμος»... (Ἐφ. 5, 27). Ἡμεῖς προσέχομεν ἄρὰ γε, καὶ μᾶς ἀπασχολεῖ σοβαρῶς τὸ πῶς θὰ εἴμεθα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἄφογοι καὶ ἄμεμπτοι;

Ἐξ ἄλλου, ἐπιμέλεια καὶ ἐπιμονὴ εἰς τὸ καθήκον, ἵνα μὴ ὑπάρχουν κενὰ καὶ παραλείψεις. Εἶναι καὶ τοῦτο ὑποχρέωσις τοῦ χριστιανοῦ. Δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ γινώμεθα ἀπλῶς παραβάται τῶν θεῶν ἐντολῶν. Πρέπει καὶ νὰ ποιήσωμεν ὅπωςδὴποτε «πάντα τὰ διατεταγμένα» καὶ νὰ ὑπάρχη ἐν ἡμῖν ἡ συνείδησις ὅτι «ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν». Πολλοὶ ὅμως γίνονται ὀλιγαρκεῖς ἐν οὐδέοντι. Ἀρκοῦνται εἰς τὰ στοιχειώδη. Νομίζουν ὅτι δὲν χρειάζονται περισσότερα δείγματα χριστιανικῆς συνεπειᾶς καὶ χριστιανικῶν ἐκδηλώσεων.

Ἄλλ' εἴθε νὰ μᾶς κατέχη ὁ ζήλος, ἵνα δοξάζηται καὶ δι' ἡμῶν ὁ Θεός. Πιστεύοντες τὰ ὀρθά, ὡς παρελάβομεν ταῦτα ἀποστολικῶς καὶ διὰ τῶν ἀγώνων τῶν (ἐορταζομένων) θεοφόρων ἀγίων Πατέρων, καὶ πράττοντες τὰ θεάρεστα ἀνεπίληπτοι εἰς τὴν ζωὴν μας καὶ συνεπεῖς εἰς τὰ καθήκοντά μας, ἵνα ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν καὶ ἡμεῖς δόξαν παρὰ Θεοῦ (πρβλ. «τοὺς δοξάζοντάς με ἀντιδοξάσω») καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν μακαριότητα καὶ τὴν δόξαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, «ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσήλθε Χριστὸς» διὰ τῆς ἐνδόξου Ἄ ν α λ ἡ ψ ε ω ς Αὐτοῦ, πορευθεῖς «ἐτοιμάσαι τόπον ἡμῖν».

★

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

ΕΙΣ ΤΑ ΔΕΣΜΑ ΤΗΣ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΙΑΣ

«Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς καὶ οὐ φοβηθήσομαι
τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος» (Ἐβρ. ιγ', 6).

1. Συμπύματα ὀλιγοπιστίας.

Τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν μαρτυροῦν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐπέστρεψαν πάλιν «ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα... ἡμέρας παρατηροῦντες καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς!» (Γαλ. δ', 9-10). Διότι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων πληγῶν, αἱ ὁποῖαι μαστίζουσι τὴν κοινωνίαν μας, ἐπληθύνθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, τοῦλάχιστον ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἑλλάδι, τὰ μαντεῖα τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δωδώνης καὶ ἀνεβίωσαν καὶ εὐρον γόνιμον ἔδαφος τάσεις, ὅχι μόνον ἄντικρυς ἀντίθετοι πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν λογικὴν ἀσυμβίβαστοι.

Οὕτως, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν, στρατιαὶ ἀφελῶν καὶ ἀνοήτων προσκυνητῶν καὶ ἐρευνητῶν τοῦ «πεπρωμένου», ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ κατὰ τὰς καρδίας των ἐπιθυμητοῦ ἢ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἀποκρούσεως τοῦ ἀνεπιθυμητοῦ εἰς τὴν σφαῖραν τῶν προσωπικῶν κυρίως σχέσεων καὶ ὑποθέσεων των, προσφεύγουν καὶ ἐπιζητοῦν τὴν παρέμβασιν εἰδικῶν, δῆθεν, περὶ τὴν μαντεῖαν, τὴν ἔρευναν καὶ ἀποκάλυψιν τῆς ἐξελιξέως καὶ ἐκβάσεως τῶν ἀπασχολούντων τὴν ἀπελπιῖν πελατεῖαν των προβλημάτων.

Τὸ θλιβερὸν τοῦτο κατάντημα, τὸ ὁποῖον ἔχει προσλάβει διαστάσεις καὶ χαρακτῆρα κοινωνικῆς μάστιγος, ἐπιβεβαιοῖ ὅτι εἰς τὴν συνείδησιν εὐρυτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων, ἀτυχῶς δὲ καὶ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας, ἔχομεν μίαν ἀναζωπύρησιν τῆς ἀντιλήψεως ἐνδὸς «κισμέτ», ἀντίληψις, ἣ ὁποῖα, δυστυχῶς, ὑποθάλπεται καὶ ἐκτρέφεται εἰς θάρος τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἐν εἶδος λαθνανοῦσης πίστεως ὑποδόσκει, κατὰ τὴν ὁποῖαν, πέραν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ καὶ τῆς πασιδήλου προνοίας του καὶ ἀγάπης του πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὑπάρχουν καὶ δροῦν δυνάμεις ἐπηρεάζουσαι ἀποφασιστικῶς τὴν ζωὴν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αἱ ὁποῖαι δυνάμεις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξευμενισθοῦν ἢ νὰ κατανικηθοῦν δι' ὀρισμένων μέσων μεθόδων καὶ τρόπων, ὧν γινῶσται καὶ κάτοχοι εἶναι ἄτομα προικισμένα μὲ μυστηριώδεις ἰκανότητάς. Οὕτω, ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τοῦ Δημιουργοῦ, πιστεῦεται μὲ μεγάλην δόσιν ἀφελείας καὶ κατ' ἐναντίω-

σιν πρὸς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, ὅτι γεγονότα προσωπικοῦ χαρακτήρος, ἀναγόμενα κατὰ κανόνα εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων, ἢ εἰς ἠθικὰς παρεκκλίσεις συζύγων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὡς καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἰς ἄλλα συναφῆ πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου προβλήματα, δύνανται νὰ λάβουν μίαν εὐχταίαν λύσιν, τῇ διαμεσολάβησει τῶν λυμαινομένων τὰ θαλάντιά των καὶ λοιδορούντων τὴν ἀνόητον εὐπιστίαν τῶν μάγων.

Πρόκειται, ὡς εἶναι εὐρύτατα γνωστόν, περὶ «σπιλάδων» τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας, περὶ προσώπων, τὰ ὅποια κατορθώνουν νὰ πείθουν πολλοὺς ἀφελεῖς ὅτι, διὰ μέσου τοῦ μωσαϊκοῦ τοῦ καφέ εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ κυπέλλου τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα ἀθῶου τούτου ἀφεψήματος, διαγιγνώσκουν παραστάσεις καὶ σύμβολα συνθέτοντα χρησιμοὺς περὶ τῶν παρόντων καὶ μελλόντων νὰ συμβοῦν, βάσει τῶν ὁποίων δῆθεν ἀποφθέγγονται καὶ χρησιμοδοτοῦν ὡς νεώτεροι Πυθίαι, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι, οὔτε πικρὰν δάφνην ἀναμιασοῦν οὔτε ἐπὶ τρίποδος κάθηνται, ἀλλ' ἐπὶ ἐπιβλητικῶν πολυθρονῶν, ἐνῶ ἀναμιασοῦν τὸ τίμημα τῆς ἐπιπολαζούσης ἀφελείας τῶν ἐμπλεκομένων εἰς τὸ δίκτυόν των.

2. Ἡ διαδικασία τῆς ἀπάτης.

Ἄλλὰ τὸ «φλυτζάνι τοῦ καφέ» εἶναι ἓν εἶδος εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ὅλην προδικασίαν τῆς ἀπάτης, ἓν — τρόπον τινά — πρωτοβάθμιον δικαστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀνιχνεύεται ὄχι θεθαίως τὸ ἀντικείμενον τῆς προσφυγῆς τοῦ ἐνδιαφερομένου, ἀλλὰ ἡ οικονομικὴ τούτου ἀντοχὴ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς εὐπιστίας καὶ ἀφελείας του. Εἶναι ὁ προθάλαμος, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθε τὸ θῦμα ἐναγωνίως διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἀγνώστου καὶ ἀπροσδιορίστου, τοῦ ὁποίου κρούει τὴν θύραν. Διότι οἱ ἐκ τῆς καφεμαντείας χρησμοί, ὡς πρωτοβάθμιοι κρίσεις, εἶναι δεκτικοὶ περαιτέρω ἐρεύνης, χρήζουσιν δὲ καὶ ἐνισχύσεως διὰ τὴν ἐπαλήθευσιν, ἢ πραγματοποίησιν τοῦ ἐπιθυμητοῦ, διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τοῦ κύρους τῆς μαγείας. Καὶ τότε ἢ πρὸς τὴν πλάνην διάστροφος τάσις τῆς διανοίας πολλῶν ἀνθρώπων εὐρίσκει τὴν προσήκουσαν ἀντιμυσθίαν.

Τὸ σκηρικὸν τότε μεταβάλλεται. Μαγικὰ δῆθεν δότανα, φωτογραφίαι προσώπων, ἄτινα ἀποτελοῦν τὸ ἐπικέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος, νυκτερίδες, τεμάχια τῶν ἐν χρήσει ἐνδυμάτων, τρίχες τῆς κεφαλῆς του, καὶ ποικίλης ἐφευρέσεως καὶ ἐπινοήσεως ἑτερόκλητα εἶδη στοιχειοθετοῦν καὶ συνθέτουν, μὲ τὴν γενναῖδωρον πάντοτε συμβολὴν τοῦ ἀξιοθρηνητοῦ θύματος, τὸν μαγικὸν ἐξοπλισμὸν

ἐκεῖνον, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ὁποίου τὰ μὲν ἀπευκταῖα θὰ ἀποκρουσθοῦν, τὰ δὲ ποθητὰ καὶ συμφέροντα θὰ ἐπιτευχθοῦν. Ἀκατάληπτοι ἐξορκισμοὶ καὶ ἀκατανόητοι χειρονομίαι ὀλοκληρώνουν καὶ δίδουν ἐπίσημον χαρακτῆρα εἰς τὴν ἀπάτην, καθ' ἣν, πρὸς ἐκμετάλλευσιν καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, πολλάκις γίνεται ἀδιστακτικῶς χρήσις εἰκόνων ἁγίων καὶ αὐτῆς τῆς Ἁγίας Γραφῆς!

Ἐπάρχει ἔδαφος νὰ κινηθῶμεν καὶ πρὸς ἄλλην προσοδοφόρον περιοχὴν, τὴν ὁποίαν καλύπτει ἐπιστημονικὸς μανδύας, χωρὶς νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν ἐλαχίστην πρόθεσιν νὰ μεμφθῶμεν τὴν καθ' αὐτὸ ἐπιστημονικὴν προσπάθειαν. Ἀναφερόμεθα εἰς τὰ ἐπαγγελματικῶς ἐργαζόμενα καὶ ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένα ἐπιτηδεύματα τῶν «Μέντιουμ». Ἡ ὁρολογία ἔχει σχέσιν μὲ τὴν διερεύνησιν τοῦ πνεύματος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, παράγεται δέ, προφανῶς, ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως *Mendium* (= μέσον). Ἐδηλώσαμε ἐκ προοιμίου μὲ ἀπόλυτον εἰλικρίνειαν ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὰς προθέσεις ἡμῶν νὰ θίξωμεν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον τὸν ρόλον καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστήμης. Διότι εἶναι ἀδιανόητον νὰ ἐπικρίνωμε τὴν τάσιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, πρὸς ἔρευναν καὶ θεώρησιν καὶ ἐνδοσκόπησιν τοῦ τε ἐπιστητοῦ καὶ τοῦ μὴ ἐπιστητοῦ. Ἡ ἐπιστήμη, ὡς κτῆσις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας πρὸς νέους ὀρίζοντας εἶναι σεβαστὴ, ὡς προάγουσα τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἀσύλληπτον σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός. Διότι πιστεύομεν ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ἔχει ὡς κίνητρον καὶ σκοπὸν τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ μόνον ὡς τοιαύτη ἀνταποκρίνεται καὶ ἐξυπηρετεῖ καὶ ἱκανοποιεῖ τὴν τάσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρὸς τὸ εἰδέναι.

Ἀλλὰ ἀφ' ὅτου ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψις παραδίδει τὰ πρωτοτόκιά της εἰς τὸ «πεζοδρόμιον», καταλύει ἑαυτὴν, παύει νὰ λέγηται Ἐπιστήμη, καθ' ὅσον δὲν ἐξυπηρετεῖ πλέον ἀνωτέρους πνευματικὸς σκοπούς, καὶ γίνεται δημόσιος κίνδυνος, ὅταν μάλιστα, ὑπὸ διάφορα προσωπεῖα, συλαγωγῇ τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Γίνεται ἀγυρτεία. Καὶ περὶ ταύτης ὁ λόγος. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένη ἄδεια ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ «πνευματιστοῦ», προσθέτει μὲν ὀλίγας χιλιάδας δραχμῶν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐκ τῆς φορολογίας τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐπιτηδεύματος, εἰσάγει ὅμως πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων εἰς τὰ θυλάκια τῶν «χαρισματόχων» πνευματιστῶν. Ὁ πορισμὸς τῶν χρημάτων αὐτῶν εἶναι κατὰ θάσιν ἀνέντιμος καὶ ἀνήθικος, φέρει δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σαδισμού. Διότι εἶναι προὐδὸν δακρύων καὶ πόνου. Εἶναι ἡ ἀγωνιώδης ἔκφρασις προσωπικῶν καὶ οἰκογενειακῶν δραμάτων, ἀτόμων, τὰ ὅποια, ἐν τῇ ἀπογνώσει των, κατευθύνονται πρὸς πᾶσαν ἀνοικτὴν θύραν

υποσχομένην θεραπείαν. Αὐτὸν τὸν ἀπαίσιον ρόλον ἀκριβῶς, ὁ ὀποῖος δὲν ἐκπορεύεται ἐξ ἐπιστημονικοῦ συνειδῶτος οὐδὲ συμβάλλει εἰς τὴν καθόλου ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καταδικάζομεν, καταγγέλλομεν καὶ στιγματίζομεν. Διότι εἶναι ρόλος κοινωνικῶς ἐπιζήμιος καὶ ἐπιστημονικῶς ἀπαραδέκτος.

3. Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῆς πλάνης.

Καὶ ἐρωτῶμεν. Εἶναι πάντα ταῦτα τὰ συμβαίνοντα εὐάρεστα τῷ Θεῷ καὶ δόκιμα τοῖς ἀνθρώποις; Εἶναι ταῦτα ἀνεκτά καὶ συνάδουν πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν καὶ πίστιν, ὡς αὕτη ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ Παύλου εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν του «Κύριος ἐμοὶ δοθῆς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι· τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;» (Ἑβρ. ιγ', 6). Τί μᾶς ἐδάσκαλαν, ὥστε νὰ προσβληθῶμεν ἀπὸ τὴν παλαιὰν αὐτὴν νόσον, ἡ ὁποία φέρει ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς εἰδωλολατρίας; Ἐγίναμεν ὀλιγόπιστοι καὶ ἐμωράνθημεν δίδοντες πίστιν εἰς «γραῶδεις μύθους», εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κινεῖται πρὸς τὸν ἑναστρον κόσμον. Ἀποδεικνύεται ὅμως ὅτι ἡ σοφία μας αὕτη εἶναι σαρκική, δαιμονιώδης, στεῖρα, ἀνίκανος νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας, ὥστε νὰ ἴδωμεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

Ἡ θλιθερὰ αὕτη κατάστασις καθιστᾷ ἐπίκαιρον τὴν ὑπόμνησιν προρρήσεων καὶ παραινέσεων τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου· «Προλέγομεν γὰρ ὑμῖν φυλάξασθαι, μὴ οἱ προδιαβεβλημένοι ὑφ' ὑμῶν δαίμονες ἐξαπατήσωσιν ὑμᾶς καὶ ἀποστρέψωσι τοῦ ὅλως εὐτυχεῖν καὶ συνεῖναι τὰ λεγόμενα (ἀγωνίζονται ἔχειν ὑμᾶς δούλους καὶ ὑπηρέτας, καὶ ποτὲ μὲν δι' ὀνειρών ἐπιφανείας, ποτὲ δ' αὖ διὰ μαγικῶν στροφῶν χειροῦνται πάντας τοὺς οὐκ ἔσθ' ὅπως ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἀγωνιζομένους), ὃν τρόπον καὶ ἡμεῖς μετὰ τὸ τῷ λόγῳ πεισθῆναι, ἐκείνων μὲν ἀπέστημεν, Θεῷ δὲ μόνῳ τῷ ἀγεννήτῳ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐπέμεθα. Οἱ πάλαι μὲν πορνείαις χαίροντες, νῦν δὲ σωφροσύνην μόνον ἀσπαζόμενοι· οἱ δὲ καὶ μαγικαῖς τέχναις χρώμενοι, ἀγαθῷ καὶ ἀγεννήτῳ Θεῷ ἑαυτοὺς ἀνατεθεικότες.» (Ἄπολ. Α' 14, 1-2).

Καὶ ὅτι πρόκειται περὶ δαιμόνων, οἱ ὅποιοι διὰ μαγικῶν στροφῶν ἐξαπατοῦν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι φρονοῦν καὶ διαλογίζονται ὡς νήπιοι, οὐδόλως οὐδεὶς ἀμφιβάλλει. Ἀλλά, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἴδιοι κάποτε, συνερχόμενοι ἐκ τῆς πλάνης καὶ ἀναθεωροῦντες τὴν θέσιν των, ἀναγνώριζον ὅτι ὑπὸ πονηρῶν καὶ κακοποιῶν ἐξεμυκτηρί-

σθησαν, πολλάκις δὲ ἡ δικαιοσύνη καλεῖται νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀπάτην καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ κυρώσεις.

Εἶναι ὅμως θλιβερόν, ἡμεῖς οἱ φωτισθέντες ἄνωθεν καὶ δεξάμενοι τὸν τέλειον λόγον καὶ παρακύψαντες εἰς τὸν νόμον τῆς ἀληθείας τὸν μόνον δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ἡμεῖς οἱ φορέσαντες τὸν θώρακα τῆς πίστεως καὶ τὴν πανοπλίαν τῆς ἐλπίδος, νὰ αὐταπατώμεν ἑαυτοὺς καὶ νὰ παρασυρόμεθα ὡς νεφέλαι ἀνυδροὶ εἰς τοὺς θαλάμους τῶν πονηρῶν, ἀρνούμενοι τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκζητοῦντες τὴν θεραπείαν καὶ παραμυθίαν ἐν τῇ πλάνῃ καὶ τῇ ἀπάτῃ. «Διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ἡμῶν» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, «τελείως ἐλπίζωμεν ἐπὶ τὴν φερομένην ἡμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις». (Α' Πέτρ. α', 13 - 14).

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ»

Ἡ ἐφημερίδα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἐκδίδει
ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία

Ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ»

- ΠΛΗΡΟΦΟΡΕΙ ὑπεύθυνα καὶ ἀντικειμενικὰ τὸν λαὸ γιὰ τὴ δραστηριότητα τῆς Ἐκκλησίας στοὺς διάφορους τομεῖς.
- ΠΑΡΕΧΕΙ σωστὴ κατεύθυνσι στὰ διάφορα προβλήματα, πού ἀπασχολοῦν σήμερα τὸν ἄνθρωπο.
- ΑΠΑΝΤΑ στὶς διάφορες αἰτιάσεις ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας.
- ΟΙΚΟΔΟΜΕΙ τοὺς πιστοὺς καὶ καλλιεργεῖ σ' αὐτοὺς γνήσιο ὀρθόδοξο βίωμα.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἐγγραφοῦν συνδρομηταὶ τῆς ἐφημερίδος τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ τὴν ἔχουν ὁδηγὸ στὴν πορεία τῆς ζωῆς τους.

Ποιμαντικά Θέματα**Η ΦΑΡΙΣΑΪΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ**

Ἡ φαρισαϊκὴ συνειδήσις, ὅπως παρουσιάζεται εἰς τὸ κλασσικὸν κείμενον τῆς Ἀγ. Γραφῆς, τὴν παραβολὴν τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, ἔχει ἐπιφάνειαν καὶ βάθος. Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν κυριαρχεῖ κυρίως ἡ «στατιστικὴ». Ὁ φαρισαῖος ἀπαριθμεῖ τὰς ἀρετὰς του καὶ τὰ πνευματικὰ του κατορθώματα. Τὰς νηστείας του καὶ τὰς προσφορὰς του! Τὸ διάγραμμα τῆς συμπεριφορᾶς του, ἂν καὶ ἐξαιρετικῶς λιτόν, δίδει τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς πομπῆδος συμπεριφορᾶς. Ἐνὸς τρόπου ἐντόνου ἐπιδείξεως τῶν θρησκευτικῶν του ἀρετῶν!

Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆ τῆς φαρισαϊκῆς συνειδήσεως, προφανῶς ἐκ παρεξηγήσεως, ταυτίζεται συνήθως μὲ τὸ βάθος ἢ τὴν οὐσίαν τῆς. Κατὰ βάθος, ὡς φαρισαῖον, χαρακτηρίζομεν τὸν θρησκευτικὸν ἐκείνον ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος προβάλλει ἢ καὶ διακηρύσσει τὴν ἀνωτερότητά του ἔναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς ἀκριβῶς ἔπραξε καὶ ὁ φαρισαῖος τῆς παραβολῆς. Ἄλλ' ἐπισπῆστοτε ἢ θάσις τῆς φαρισαϊκῆς συνειδήσεως εὐρίσκειται ἄλλοῦ. "Ὅχι εἰς τὴν προβολὴν τῶν θρησκευτικῶν ἀρετῶν ἀλλ' εἰς τὴν αὐτοπεποιθήσιν! Εἰς τὴν ἀπόλυτον καὶ μοναδικὴν ἐμπιστοσύνην ποῦ ἔχει ὁ φαρισαϊκῶς συμπεριφερόμενος ἄνθρωπος εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ φαρισαῖος φρονεῖ ὅτι, ὅτι ἐπιτυγχάνει, εἶναι καρπὸς τῆς ἰδικῆς του προσπαθείας. Ἐχει θεθαίως τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἔχει ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι τελεῖ ὑπὸ τὴν σκέπην του. Ἀλλὰ εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του καὶ τοῦ πνεύματός του κυριαρχεῖ ἡ ἰδέα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ποῦ κατορθώνει, ὅτι κατορθώνει! Ὁ Θεὸς ἀπλῶς... παρακολουθεῖ τὰς ἐπιτυχίας του!

Ἡ θεώρησις τῆς προβολῆς καὶ ἐπιδείξεως τῶν θρησκευτικῶν ἀρετῶν ὡς φαρισαϊκῆς συμπεριφορᾶς ὀδηγεῖ λοιπὸν πολλοὺς θρησκευτικοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀγνοίαν τοῦ βάθους καὶ τῆς οὐσίας τῆς φαρισαϊκῆς συνειδήσεως. Ἐφ' ὅσον δὲ ἀγνοεῖ κανεὶς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως αὐτῆς, θεωρεῖ τὰ ἐργαλεῖα τῆς τελειότητος, δηλ. τὰς νηστείας, τὰς ἀγρυπνίας, τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὰ λοιπὰ μέσα πνευματικῆς ἀσκήσεως καὶ καλλιεργείας ὡς βίωσιν (ἢ κατόρθωσιν) τῆς ἀρετῆς καθ' ἑαυτήν, τῆς τελειότητος! Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει τὸ ἔργον τοῦ ποιμένου δυσχραίνεται σημαντικῶς, δεδομένου ὅτι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ποιμὴν δὲν εἶναι εἰς θέσιν, ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτοῦς, νὰ διακρίνη τί εἶναι γνήσιον καὶ τί εἶναι μὴ γνήσιον εἰς τὴν πνευματικὴν «καρποφορίαν» τῶν ποιμαινόμενων. Ἡ φαρισαϊκὴ συνειδήσις ἀφορᾷ εἰς τὸ βάθος τῆς προσωπικότητος τοῦ πιστοῦ καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακαλύ-

πτεται από τόν ποιμένα εὐχερῶς. Ὅπωςδήποτε ὁμως ἡ καταπολέμησις τῆς φαρισαϊκῆς νοοτροπίας, ὡς ἐμπιστοσύνης εἰς τὰς ἀτομικὰς δυνατότητας, πρέπει νὰ ἀποτελῇ βασικὸν στόχον τοῦ ποιμαντικοῦ διαλόγου.

Ὁ Συμεὼν ὁ νέος Θεολόγος ὑπογραμμίζει ζωηρῶς εἰς τοὺς λόγους του τὴν βασικὴν αὐτὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἐνῶ ὁ πιστὸς πρέπει νὰ ἀγωνίζεται διὰ τὴν σωτηρίαν του, ὀφείλει ἐν τούτοις νὰ γνωρίζῃ, ὅτι «ἔλα ὁ Χριστὸς τὰ ἐνεργεῖ». «Εἰς κάθε χριστιανόν, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁποῦ πολεμεῖ, καὶ νικᾷ καὶ αὐτὸς εἶναι ὁποῦ ἐπικαλεῖται τὸν Θεόν, καὶ προσεύχεται, καὶ εὐχαριστεῖ καὶ εὐλαβεῖται τὰ θεῖα, καὶ ζητεῖ μὲ παρακάλεισιν, καὶ ταπεινώνεται, ἔλα ὁ Χριστὸς τὰ ἐνεργεῖ, ὁ ὁποῖος χαίρεται καὶ εὐφραίνεται βλέποντας πῶς εὐρίσκεται, καὶ διαμένει εἰς κάθε χριστιανόν αὐτὴ ἡ ἐπίγνωσις, ὁποῦ γνωρίζει ὁ κάθε ἕνας μὲ πληροφορίαν, πῶς ὁ Χριστὸς εἶναι ὁποῦ κατορθώνει ἔλα. Διατι τοῦτο εἶναι ὁποῦ πρέπει νὰ κάμνη ὁ Χριστιανὸς εἰς ἔλα τὰ καλὰ ὁποῦ κάμνει, νὰ γνωρίζῃ πῶς ὁ Χριστὸς τὰ κατορθώνει, καὶ ὄχι αὐτὸς»¹.

Ὡς ἤδη δὲ ἐσημειώθη, ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ νοοτροπία δὲν συνεπάγεται τὴν ἀδράνειαν τοῦ πιστοῦ. Διότι καὶ οὕτω φρονῶν ὁ πιστὸς δὲν παύει ἀγωνιζόμενος. «Διατι ἀγκαλὰ καὶ ὁ Χριστὸς ὁποῦ εἶναι μαζὴ μὲ αὐτοὺς, αὐτὸς εἶναι ὁποῦ κοπιᾷζει, ἀλλὰ αὐτοὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀσθενεῖς ὑπομένουν κόπον πολὺν εἰς τὸ νὰ κρατοῦν μόνον μαζὴ τους τὸν Χριστόν. Διατι ἔλος ὁ ἀγὼν τοῦ διαβόλου, καὶ ἔλη του ἡ σπουδὴ εἶναι νὰ τοὺς κάμνη νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὰς χεῖράς του, διὰ νὰ πλανηθοῦν νὰ εἰποῦν, ἢ καὶ νὰ συλλογισθοῦν ὅτι ἡμεῖς ἀπὸ λόγου μας, καὶ ἀπὸ τὴν προκοπὴν μας ἐννοήσαμεν ἐκεῖνο τὸ θεῖον νόημα, ἢ εἶπαμεν ἐκεῖνον τὸν φρόνιμον λόγον, ἢ ἐκάμαμεν ἐκεῖνο τὸ καλὸν ἔργον, ἄς εἶναι καὶ τὸ πλέον μικρότερον»².

Ἡ φαρισαϊκὴ, λοιπόν, συνειδήσις ὑπαγορεύει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔλα τὰ ἐνεργεῖ ὁ «χριστιανός», ἐνῶ ἡ αὐθεντικὴ χριστιανικὴ συνειδήσις βεβαιώνει ὅτι «ἔλα ὁ Χριστὸς τὰ ἐνεργεῖ». Ἡ οὐσιώδης - διαμετρικὴ αὐτὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν συνειδήσεων ἀποτελεῖ διὰ τὸν ποιμένα γινώμονα ἐλέγχου τῆς ποιότητος τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ. Ὅσάκις ἐπομένως συναγτᾶ φαρισαϊκὴν νοοτροπίαν ὀφείλει νὰ ὑπενθυμίξῃ τὴν τελωνικὴν πνευματικὴν στάσιν, διότι μόνον αὐτὴ ἐκφράζει τὸ βάθος τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως. Ἄν κάτι ἡμπορῇ νὰ κάμνη ὁ πιστὸς εἶναι νὰ ἐκζητήσῃ τὸ ἔλος τοῦ Θεοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μὴ πιστόν, πού πιστεύει εἰς τὴν.. ἐμπιστοσύνην του καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι «χριστιανός»!

I. K.

1. Λόγος 4ος (Ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου) σελ. 43.

2. Αὐτόθι, σελ. 44.

ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ *

Ἐργασία. Ὅταν βγαίνουν ἀπ' τὴν προσευχὴ ἢ τὴν θ. Λειτουργίαν ἀναλαμβάνει ὁ καθένας τὴν ὑποχρέωσι (μᾶλλον τὸ θεωρεῖ σὰν ἀνάγκη) νὰ τὴν συνεχίσῃ καὶ τὴν ὥρα ποῦ ἐργάζεται. Τὸ βράδυ τῆς Ἀναστάσεως βγαίνουμε ἀπ' τὸ Ναὸ κρατώντας τὴν λαμπάδα στὸ χέρι ἀναμμένη. Αὐτὴ ἡ λάμπη φωτίζει τὰ πρόσωπά μας καὶ ἐρχόμαστε στὸ σπίτι γιὰ νὰ ἀνάψουμε τὴν κανδήλα μὲ τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως. Αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν Θεία Κοινωνία. Βγαίνουμε ἀπ' τὸ Ναὸ μὲ φωτισμένα τὰ πρόσωπα, ἀφοῦ φωτίσθηκαν οἱ καρδιές, καὶ ἐρχόμαστε ἔπειτα στὶς ἐργασίες μας γιὰ νὰ μεταφέρουμε τὴν ἀνάστασι... Ἔτσι καὶ ἐκεῖ σχεδὸν ἀνεπαίσθητα ἀποκτᾶ κανεὶς λειτουργικὸ ἦθος. Ἡ γαλήνη τῆς θ. Λειτουργίας μεταφέρεται καὶ στὶς ἐργασίες. Πρέπει νὰ ἐργασθοῦν τὸ διακόνημά τους. Δὲν νοεῖται μοναχὸς χωρὶς ἐργόχειρο, γιὰτὶ τότε ὁ ἴδιος θὰ γίνῃ ἐργόχειρο τοῦ Σατανᾶ! Ὁ ἕνας ἀσχολεῖται μὲ τὴν Βυζαντινὴ ἀγιογραφία καὶ ὑπάρχει καὶ ἐργαστήρι γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Ἐμαθε τὴν Βυζαντινὴ τέχνη στὸ Παρίσι στὸν διακεκριμένο Οὐσπένσκη. Ὁ ἄλλος μὲ τὴν ξυλογλυπτικὴ μὲ τὴν συγγραφὴ καὶ τὴν μετάφρασι πατερικῶν ἔργων τὴν κατασκευὴ θυμιάματος κ.λ.π. Ὅλα τοποθετημένα μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως. Τὸν καιρὸ ποῦ ἤμουν ἐκεῖ ὁ ἡγούμενος ὀρθοδόξου Παραδόσεως. Τὸν καιρὸ ποῦ ἤμουν ἐκεῖ ὁ ἡγούμενος μαζί μὲ ἄλλους ἠσχολοῦντο μὲ τὸ κτίσιμο. Ἡ Μονὴ δὲν διαθέτει ἀπαραίτητα χρήματα γιὰ νὰ πληρώσουν ἡμερομίσθιο σὲ ἐργάτες καὶ ἔτσι κουράζονται αὐτοὶ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Κτίζουν ἀπὸ ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο. Ἐπειδὴ πολὺς κόσμος τοὺς ἐπισκέπτεται τίς Κυριακές, γι' αὐτὸ καὶ χρειάζονται ἕνα κτίσμα ἰδιαίτερο γιὰ νὰ μένουν. Συγχρόνως τὸ κάνουν αὐτὸ καὶ γιὰ ἀσκησι. Πόση γαλήνη καὶ ἡρεμία κατὰ τὴν διάρκειά τῆς ἐργασίας! Ὅλα ἀποκτοῦν ἕνα νόημα, ὅταν τεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν Θεία Χάρι. Ἐνα μῆνα σχεδὸν ἤμουν ἐκεῖ καὶ δὲν ἄκουσα ἕνα θυμὸ, ἕνα πικρόλογο λόγο, μιὰ παρεξήγησι καὶ στὴν ἐργασία ἀκόμη. Ἡ Χάρι τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ ἀλλοιώνει.

Ἡ μέρα περνᾷ μὲ τὴν προσευχὴ. Γιὰτὶ καὶ ὅταν ἐργάζονται προσεύχονται. Ἡ προσευχὴ στὸ Ναὸ εἶναι ἕνα μικρὸ κομμάτι τῆς μεγάλῃς ἡμερησίας προσευχῆς. Ὅλη ἡ ἡμέρα περνᾷ μέσα στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Τὸ βράδυ ὁ κάθε ἕνας ἀποσύρεται στὸ κελλὶ του. Ἐκεῖ πιά δὲν μπορεῖς νὰ τοὺς παρακολουθήσης. Τοὺς μυστικούς κραδασμοὺς τῆς ψυχῆς δὲν μπορεῖ κανένας νὰ συλλάβῃ. Μόνο ὁ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 224 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8 τεύχους.

Γέροντας και ὁ Θεὸς γνωρίζει. Ὅμως ἀπ' τὴν γαλήνη πού διακρίνει κανεὶς στὰ πρόσωπά τους και τὴν Χάρι μπορεί ἀπλῶς νὰ ὑποπτευθῆ τὸ τί συμβαίνει. Ὅταν δύη ὁ ἥλιος. Οἱ ὄρες τῆς νύκτας εἶναι οἱ πιὸ ζωντανὲς και ζωοποιὲς γιὰ τὸν μοναχό. Τοῦ ὑπενθυμίζουν τὸν ζόφο τῆς κολάσεως, τὸ σκοτάδι τῆς ψυχῆς του ἀπ' τὴν ἔλλειψι τῆς Θείας Χάριτος και μέσα στὴν ἡσυχία και τὴν σιωπὴ παλεύει νὰ σωθῆ. . . Τότε δέχεται «χάριν ἀντὶ χάριτος» και βλέπει ἀκόμη περισσότερο τὸ σκοτάδι τῆς ψυχῆς του! «Ἀλλοίμονο δὲ εἰς ἐκείνην τὴν ψυχὴν πού θὰ ἐπιφοιτήσῃ. Δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ νύκτα και μέρα ἡσυχο. Βαθυστένακτες νύκτες με δακρυώδεις ἐγγυίας, θὰ συνθλίβουν ἱερῶς τὴν ψυχὴν. Ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι κύριος ἑαυτοῦ. Ἐνας ἰστός ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κινεῖ τὴν ψυχὴν» (π. Θεόκλητος Διονυσιάτης).

5. Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ

Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ν' ἀγαπήσῃ ἀπλῶς τὸν ἄνθρωπο ἀλλὰ ν' ἀγαπήσῃ τὸν Θεὸ και με τὴν ἀγάπη νὰ ἐνωθῆ μαζί Του. Μπορεῖ αὐτὸ κανεὶς νὰ τὸ ἐπιτύχῃ με δύο τρόπους. Ὁ ἕνας εἶναι νὰ φθάσῃ στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τηρώντας τὶς ἐντολές Του (ζώντας στὸν κόσμον) μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν συνάνθρωπο. Ὁ ἄλλος ἐπιδιώκει με ἄλλους τρόπους και μέσα, με τὴν νῆψι και ἐγρηγόρσι και τὰ ἔντονα δάκρυα νὰ ἀγαπήσῃ τὸν Θεό, καθάιροντας συγχρόνως τὴν καρδιά του και τότε αὐτομάτως ἀγαπᾶ και τοὺς ἀνθρώπους. Στὴν πρώτη περίπτωσι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον εἶναι μέσον γιὰ νὰ φθάσουμε στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ και στὴν δευτέρη εἶναι φυσικὸς καρπὸς τῆς ἀποκτήσεως τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Στὴν πρώτη, πού εἶναι και ἡ πιὸ εὐκολη, ἀνήκουν συνήθως ὅλοι αὐτοὶ πού ζοῦν στὸν κόσμον (ἀνταποκρίνεται στὰ μέτρα τοῦ κόσμου), στὴν δευτέρη ἀνήκουν οἱ ἐραστὲς τῆς ἡσυχίας και τῆς ἐρημικῆς ζωῆς. . . Ὅποιος ἀγαπήσῃ τὸν Θεό, ἀγαπᾶ και ὅ,τι ἀγαπᾶ ὁ Θεός. Ἡ καρδιά του γίνεται καρδιά τοῦ Χριστοῦ δηλ. Λογοποιεῖται. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ πῶς ἅγιοι ἀσκηταὶ ἀγαποῦν τοὺς ἀνθρώπους μέχρις ἀφαντάστου σημείου, ὥστε νὰ παύουν νὰ προσεύχονται γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους χάριν τῶν ἄλλων.

Αὐτὸ τὸ παρατηρεῖ κανεὶς στὸ Μοναστήρι πού ἐξετάζουμε. Ὅλη τὴν ἐβδομάδα γεμίζουν τὴν καρδιά τους ἀπὸ πνευματικὰ δέλη γιὰ νὰ τὰ ἐκτοξεύσουν τὴν Κυριακὴ πού θὰ ἔλθουν οἱ ὁδοίποροι τῆς ζωῆς γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν. Καὶ τότε οἱ μοναχοὶ «ἐπιτίθενται» γιὰ νὰ τοὺς κυριεύσουν, κουράζονται γιὰ νὰ ἀναπαύσουν ἄλλους.

ΠΑΣΧΑ 1978 ΕΙΣ ΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ ΤΟ ΑΓΙΟ ΦΩΣ

Ἐπιθυμία κάθε χριστιανοῦ εἶναι νὰ βρεθῆ, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ φορά, στὰ Ἅγια ἐκεῖνα χῶματα ποὺ περπάτησε ὁ Χριστός. Ἐκεῖ ποὺ ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε σὰν ἄνθρωπος. Στους Τόπους ποὺ ἐδίδαξε καὶ θαυματουργήσε. Καὶ τέλος ἐκεῖ ὅπου ἐσταυρώθη, ἐτάφη καὶ ἀνέστη. Νὰ κλάψῃ πάνω στὸ μέρος ποὺ ἐχύθηκε τὸ αἷμα Του καὶ νὰ γονατίσῃ μπροστὰ στὸ Ζωηφόρο Τάφο Του. Νὰ ἰδῆ ἀκόμη καὶ νὰ προσκυνήσῃ καὶ τὰ ἄλλα Ἱερὰ Προσκυνήματα, τὰ ὅποια μοιάζουν τόσο ζωντανὰ ὥστε μὲ τὸ ἀτένισμά τους νὰ συγχλονίζουσι καὶ τὴν πλέον ἀδιάφορη ψυχὴ.

Εἶναι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι, αὐτὸ τὸ ὄνειρο κάθε χριστιανοῦ, διότι ἐπιστρέφοντας ἀισθάνεται ἀναθαπτισμένος ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ τοῦ μὲ τὰ ἁγιώτατα ἐκεῖνα μέρη.

Ἡέρα ὅμως ἀπ' ὅλα αὐτὰ καθένας ποὺ ἐπισκέπτεται τοὺς Ἁγίους Τόπους κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Πάσχα ὄνειρό του εἶναι νὰ ἀξιωθῆ νὰ ἰδῆ καὶ τὸ Ἅγιο Φῶς, ποὺ τόσα ἔχει ἀκούσει ἐδῶ γύρω ἀπ' αὐτό.

Ἡ Κυριακὴ εἶναι πάντοτε γιὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μιὰ μεγάλη μέρα. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἀναστήθηκε ὁ Κύριος καὶ ἔγινε ἡ ἀνάπλασι τοῦ νέου ἀνθρώπου. Ὑπάρχει μιὰ πατερικὴ γνώμη, ὅτι ὅλα τὰ Δεσποτικὰ γεγονότα ἔγιναν μέρα Κυριακὴ καὶ ὅτι αὐτὴν τὴν ἡμέρα θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος (Δευτέρα παρουσία) γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, ὥστε νὰ ἀπολαύσουν οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ τὸ «ἀεὶ φεῦ εἶναι» οἱ δὲ δίκαιοι τὸ «ἀεὶ εὖ εἶναι» (Ἁγ. Μάξιμος). Πάντως πολλοὶ Πατέρες τονίζουν ὅτι ἀπὸ τὴν Κυριακὴν (Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ) ἄρχισε ὁ νέος αἰὼν, ἡ βίωσι τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, τῆς ὀγδόης ἡμέρας (Ἁγ. Γρηγ. Παλαμᾶς). Τὸ αἰώνιον ἦλθε στὸ παρὸν καὶ βιοῦται ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς. Γεγονὸς εἶναι ἐπομένως, ὅτι ἡ Κυριακὴ γιὰ τοὺς Μοναχοὺς καὶ τοὺς πιστοὺς Χριστιανοὺς εἶναι ἐσχατολογικὴ μέρα, γιὰτὶ λαμβάνουσι πείρα τῆς αἰωνιότητος. Κάθε λοιπὸν Κυριακὴ στὸ Μοναστήρι τοῦ Λονδίνου γινόταν ἕνα πανηγύρι. Ἀκουγόταν ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαόν. . .

(Συνεχίζεται) Ἁρχιμ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ Ἱεροκλήρικος

“Όπως λοιπόν κάθε χρόνο έτσι και ἐφέτος ὁ κάθε προσκυνη-
 τῆς ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας πρὶν ἐπρογραμματίζε τὸν τρόπο μὲ τὸν
 ὁποῖο θὰ κατῴρθωνε νὰ μῆ κατὰ τὸ Μεγάλο Σάββατο μέσα στὸ
 Ναὸ τῆς Ἀναστάσεως, ἐπισημαίνοντας ἀκόμη ἀπὸ νωρὶς και τὴν
 θέσι πού ἔπρεπε νὰ πιάσῃ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἰδῆ καλλιτέρα τὸ
 θαῦμα. Καὶ ἐπειδὴ γιὰ ὅλες αὐτὰς τὶς χιλιάδες τῶν προσκυνητῶν
 δὲν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔγκαιρο μετάβασί τους
 ἐκεῖ, γι’ αὐτὸ ἀπὸ τὸ θράδυ τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς ἄρχισε κί-
 λας ὁ συνωστισμός. Μέσα ἐκεῖ ἐκάθισαν ὅλη τὴν νύκτα περιμέ-
 νοντας μέχρι τὸ μεσημέρι τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πού θὰ ἔδγαίνε
 τὸ Ἅγιο Φῶς. Ὅσοι δὲν μπόρεσαν νὰ πᾶνε ἀπὸ τὸ θράδυ, ἐση-
 κώθηκαν πολὺ νωρὶς τὸ πρωῒ, πρὶν ἀκόμα ξημερώσει, γιὰ νὰ ἐξα-
 σφαλίσουν καὶ αὐτοὶ κάπου μιά θέσι. Ἔτσι ἀπὸ τὸ πρωῒ τοῦ Με-
 γάλου Σαββάτου ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως ἦταν μέσα καὶ ἔξω
 ἀσφυκτικὰ γεμάτος. Πολλοὶ ἦσαν ἀνεδασιμένοι πάνω στὰ παράθυ-
 ρα, ἢ κάπου ἄλλου πού ὑπῆρχε ἔστω καὶ ὁ παραμικρὸς χώρος.
 Τέλος στὶς 12 τὸ μεσημέρι κατέβηκε καὶ ὁ Ἱερὸς Κλῆρος τοῦ
 Πατριαρχείου μαζί μὲ τὶς ἀντιπροσωπεῖες τῶν ὁμοδόξων Ἐκκλη-
 σιῶν, ὁ ὁποῖος λόγῳ τοῦ ἀφορήτου συνωστισμοῦ μὲ πάρα πολὺ κό-
 πο καὶ δυσκολία κατόρθωσε νὰ φθάσῃ στὸ Ἱερὸ Βῆμα τοῦ Καθο-
 λικοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἀπ’ ὅπου ἐν στολῇ θὰ ξεκινούσε γιὰ τὴν
 λιτανεία γύρω ἀπὸ τὸ Κουδούκλιο τοῦ Παναγίου Τάφου.

Τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα γιὰ τὴν μεγάλη στιγμή. Ὅλα γενι-
 κῶς τὰ καντήλια πού κρέμονται παντοῦ μέσα στὸ Ναὸ τῆς Ἀνα-
 στάσεως ἦσαν σθησιμένα, καὶ ἡ θύρα τοῦ Ἱεροῦ Κουδουκλίου
 σφραγισμένη μὲ ταινίες καὶ κερί. Ἡ ὥρα πλησιάζει καὶ ἡ ἀγω-
 νία πού κατέχει ὅλους μας κορυφώνεται. Εἶναι κοντὰ μίᾳ καὶ ἡ
 λιτανεία γύρω ἀπὸ τὸ Ἱερὸ Κουδούκλιο ἀρχίζει. Οἱ χρωδῖες
 ψάλλουν τὰ καθιερωμένα τροπάρια, «τὴν ἀνάστασίν σου Χριστέ...»
 καὶ τὸ «Φῶς ἰλαρόν...», καὶ ὅταν τελειώσῃ καὶ ὁ τρίτος γύρος, ὅλοι
 οἱ ἄλλοι ἐπιστρέφουν στὸ Ἱερὸ Βῆμα τοῦ Καθολικοῦ, ἐνῶ ὁ Ἱε-
 ράρχης τοῦ Πατριαρχείου ἐναποθέτει τὴν Ἀρχιερατικὴ του στο-
 λὴ μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ Ἱεροῦ Κουδουκλίου καὶ ἐτοιμάζεται
 νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτό. Ἡ στιγμή εἶναι κρίσιμη καὶ μίᾳ ἀπόλυτη
 σιγῇ ἀπλώνεται σχεδὸν παντοῦ. Ὅλων τὰ βλέμματα στρέφονται
 πρὸς τὴν θύρα τοῦ Ἱεροῦ Κουδουκλίου, καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπὸ δῶ καὶ
 μπρὸς μὲ δέος καὶ συγκίνησι παρακολουθοῦν τὰ τελοῦμενα.

Ἡ ὥρα ὅταν μῆκε ὁ Δεσπότης μέσα ἦταν μίᾳ καὶ πέντε
 περίπου λεπτά. Ὅλοι ἐνομιζάμε ὅτι θὰ καθυστεροῦσε μέσα, διότι
 εἶχαμε ἀκούσει ὅτι τὸ Ἅγιο Φῶς δὲν δγαίνει πάντοτε ἀμέσως.
 Δὲν πέρασαν ὅμως οὔτε τρία λεπτά ἀπὸ τὴν στιγμή πού μῆκε

μέσα και ξαφνικά άκούστηκαν φωνές, σφυρίγματα και ζητωκραυγές, τόσο μάλιστα πολλές και δυνατές που ένόμιζε κανείς ότι κάτι σοβαρό είχε συμβή. Ήταν τó ξεσπασμα του Ίεροϋ ένθουσιασμού των προσκυνητών εκείνων που πρώτοι είδαν τó "Άγιο Φώς, και ó τρόπος με τόν όποϊον τó υποδέχθησαν. Φωνές ύστερα πολλές και ύμνωδίες εκάλυφαν όλόκληρο τόν πανιέρο Ναό τής "Αγαστάσεως. Αύτες μαζί με τά σήμαντρα και τίς μελωδικότερες καμπάνες του Ναού, που άρχισαν νά κτυποϋν χαρμόсуна, έδημιούργησαν μία άτιμόσφαιρα υπερχόσμια. Ένόμιζε κανείς ότι τήν στιγμή εκείνη δέν θρίσκειται στήν γή αλλά κάπου άλλου.

Και ένϋ παραμέναμε ακόμη άκίγητοι στίς θέσεις μας και με τά βλέμματά μας καρφωμένα στήν θύρα του Ίεροϋ Κουβουκλίου περιμένοντας τó Δεσπότη νά βγή, ξαφνικά ένα φώς, διαφορετικό έντελώς από τó συνηθισμένο, έμφανίσθηκε πάνω άκριβώς από αύτήν και έφτερούγιζε άνάμεσα στα καντήλια. Έχάθηκε για νά έμφανισθή και πάλι, μετά από μερικά δευτερόλεπτα, έντονώτερο στο ίδιο άκριβώς σημείο. Άνάμεσα δηλαδή στα καντήλια του Ίεροϋ Κουβουκλίου και νά φτερούγιζε όπως τó πουλί. Τοϋτο επανελήφθη περι τίς πέντε έως έξ φορές. Τελευταία μάλιστα εκάλυψε όλόκληρο τó Κουβούκλιο του Παναγίου Τάφου, τόσο που ένόμιζε κανείς ότι τοϋτο είχε πάρει φωτιά. Και ένϋ τά καντήλια μέχρι τής στιγμής εκείνης ήσαν ακόμη σθηστά, ένα μόνο του, τó μεσαίο από τίς πρώτες σειρές, άναψε και εκαίγετο όλόκληρο. Είχε άνάψει από τó περιφερόμενο "Άγιο Φώς!

Έν τή μεταξύ στο διάστημα αύτό είχε βγή και ó Δεσπότης στήν πύλη του Ίεροϋ Κουβουκλίου, λάμποντας από χαρά και ιερά συγκίνηση και κρατώντας στα χέρια τίς λαμπάδες με τó "Άγιο Φώς, που πήρε μέσα από τόν Τάφο του Χριστού, και τó όποϊον άρχισε νά μεταδίδη στους πιστούς, ένϋ ακόμη τοϋτο έφτερούγιζε πάνω από τó κεφάλι του, άνάμεσα στα καντήλια και τήν επώνεια του Ίεροϋ Κουβουκλίου.

Ήταν κάτι όχι μόνο τó μεγαλειώδες αλλά και τó συγκλονιστικό, που όχι μόνο δέν μπορεί νά τó συλλάβη ó νοϋς του ανθρώπου άλλ' ούτε και όταν τó ιδή νά τó περιγράψη σ' όλη του τήν έκταση και τήν μεγαλοπρέπεια.

Πολλά έχουν άκουσθή γύρω από τó "Άγιο Φώς. Μερικοί μάλιστα τολμοϋν νά λέγουν, ότι τοϋτο δημιουργείται από τά φλάς των φωτογραφικών μηχανών, τó όποϊον μεγαλοποιεί ύστερα ή φαντασία των ανθρώπων και τó παρουσιάζει ως φώς υπερφυσικό. Δέν ύπάρχει μεγαλύτερο ψέμα άπ' αύτό. Διότι όταν τοϋτο έφτε-

ρούγιζε ανάμεσα στα καντήλια του Ἱεροῦ Κουβουκλίου δὲν τραβοῦσε κανεὶς φωτογραφίες, ἀλλ' ὅλοι ἐπερίμεναν μὲ ἀγωνία τὴν ἔξοδο τοῦ Δεσπότη πού ἀκόμα δὲν εἶχε βγῆ ἀπὸ μέσα. Ὑστερα αὐτὸ τὸ Φῶς, πού περιφερόταν γύρω ἀπὸ τὸ Κουβούκλιο τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τὸ ὁποῖον εἶδαν ὅλοι σχεδὸν ὅσοι εὕρισκοντο πλησίον, δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως ὁμοιότητα μὲ τὴν λάμφι πού προκαλεῖται ἀπὸ τὰ φλάς. Τοῦτο εἶναι ἓνα φῶς μὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ χρωματισμὸ ἀπὸ τοῦ συνηθισμένου φωτός καὶ ἀπὸ ἐκείνο τῶν φλάς. Καὶ ἀκόμη αὐτὸ τὸ Φῶς δὲν καίει, ὅπως ἡ φλόγα τῆς φωτιάς. Φαίνεται ὅταν φτερουγίξῃ σὰν κατευθυνόμενον, σὰν νὰ εἶναι ζωντανό!

Καὶ αὐτὸ τὸ Φῶς μετὰ ἀπὸ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ ἀνέβη καὶ ἀναψε καὶ τὰ καντήλια τοῦ φρικτοῦ Γολγοθᾶ, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἦσαν σθηστά ὅπως καὶ ὅλα τ' ἄλλα. Γι' αὐτὸ τοῦτο δὲν μπορεῖ π α ρ ἄ ν ἄ ε ἶ ν α ἰ ὕ π ε ρ φ υ σ ἰ κ ὅ. Εἶναι μίᾳ ἀκόμη ζωντανῇ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ πού μᾶς δείχνει τὴν ἀλήθεια.

Καὶ αὐτὸ τὸ θαῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ σήμερα ὁ Θεὸς κάνει ἐμφανῆ τὴν παρουσία του στοὺς ἀνθρώπους, ἐπαναλαμβάνεται κάθε χρόνο τὸ Μεγάλον Σάββατον μόνον σὲ μᾶς τοὺς Ὁρθόδοξους.

Πόση μεγάλη τιμὴ ἀλλὰ καὶ πόση βαρεὶὰ εὐθύνη γιὰ ὅλους μας, ὅταν μετὰ καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀτράνταχτη μαρτυρία ὑπάρχουν ἀνθρώποι πού φθάνουν στὸ σημεῖον νὰ ἀρνοῦνται τὴν πίστι τους γιὰ νὰ ἐγκολποθοῦν τὸ ψέμα καὶ τὴν ἀπάτη ἢ νὰ γκρεμίσουν στὸ βάραθρον τῆς ἀπιστίας.

Τί περισσότερο θέλει νὰ ἰδῆ καὶ νὰ ἀκούσῃ κανεὶς γιὰ νὰ πιστέψῃ; Καὶ πόσες ἄλλες μαρτυρίες καὶ ἀποδείξεις χρειάζεται γιὰ νὰ δεδαιωθῇ ὅτι ἡ πίστις του εἶναι ἀληθινὴ καὶ ὅτι πρέπει γι' αὐτὸ νὰ τὴν φυλάξῃ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ;

Ὅταν βρεθοῦμε στοὺς Ἁγίους ἐκείνους Τόπους, τότε θὰ διαπιστώσουμε πόσο μεγάλο πρᾶγμα εἶναι, νὰ εἶναι κ α ν ε ἰ ε Χ ρ ἰ σ τ ἰ α ν ὅ ε Ὁ ρ θ ὅ δ ο ξ ὅ ε. Ἐκεῖ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ αἰσθανθῇ ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ ὅτι γεννήθηκε καὶ εἶναι Ὁρθόδοξος.

Παράλληλα ὅμως μ' αὐτὸ ἐκεῖ θὰ αἰσθανθῇ καὶ μιὰ ἄλλη ὑπερηφάνεια. Ὅτι εἶναι Ἕλληνας. Διότι ἐκεῖ πού συναντῶνται ὅλες οἱ φυλὲς τῆς γῆς, θὰ ἰδῆ ὅλα αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ σωτήριο Πάθος, οἱ Μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ ἄκουσαν αὐτὰ τὰ λόγια ἀπὸ τὸ στόμα του. «Ὑμεῖς μὴ κληθῆτε ραβδί· εἰς γὰρ ὑμῶν ἔστιν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε» (Ματθ. γγ' 8).

Κανείς σας ἄς μὴν προσφωνῆται «ραβδί». Ἐνας εἶναι ὁ δάσκαλός σας, ἐγώ, ἡ Αὐτοαλήθεια. Κι ὅλοι ἐσεῖς δὲν εἶστε ἄλλο ἀπὸ ἀδέλφια.

Αὐτὸς εἶναι ὁ γλυκύτατος τίτλος σας, ὅπου φέγγει ἡ ἀγάπη τοῦ ἐνός σας πρὸς τὸν ἄλλο. Εἶναι τίτλος ζωῆς κι ὄχι ἀκαδημαϊκὸ εὔσημο, κρυερὸ καὶ μάταιο.

Ἀφήστε λοιπὸν παράμερα τὴν ιδιότητα τοῦ δασκάλου. Δάσκαλος εἶμαι μονάχα ἐγώ, γιατί μονάχα ἐγώ εἶμαι ἡ πηγὴ τῆς ἀλήθειας. Ἐγώ εἶμαι ὁ Ἥλιος, ὅλοι σας ἑτερόφωτα σώματα. Τίποτε δὲν προέρχεται ἀπὸ σας. Ἄρα τίποτε δικό σας δὲν ἔχετε νὰ μεταδώσετε στὸν διπλανό σας. Φερέφωνά μου εἶστε, ὅταν μιλάτε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Φορεῖα τοῦ λόγου μου.

Ἄς ἀκούσουμε καὶ τὸν Παῦλο, τὸν μεγαλύτερο κήρυκά του: «Παρέδωκα ὑμῖν ὃ καὶ παρέλαβον» (Α' Κορ. ιε' 3). Κι ὅταν ἀπευθύνεται στὸν καθένα μας: «Τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;» (Α' Κορ. δ' 7).

Κατὰ τὸν ἱερό Αὐγουστῖνο, ποὺ τὸν ἐντυπωσίασε ιδιαίτερα αὐτὴ ἡ ἐννοια, κανείς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ μάθῃ κάτι ἀπὸ τὰ «μετὰ φύσιν» καὶ «ὑπὲρ φύσιν» στὸν ἄλλο, ἀντλώντας ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Διδάσκει γνῶση ποὺ πηγάζει ἀνωθεν καὶ δρίσκει-

---

νὰ γίνωνται ἀπὸ Ἑλληγες Κληρικοὺς καὶ στὴν γλῶσσα τὴν Ἑλληνική.

Ἐκεῖ λοιπὸν, χωρὶς ἀμφιβολία, θὰ ἐκτιμῆση δεόντως καὶ τίς δύο αὐτὲς ιδιότητες ποὺ ἀξιῶθηκε νὰ ἔχῃ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ τίς ἐκτιμῆση καὶ ἐδῶ. Καὶ πρὸ παντός ἐδῶ.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΖΟΥΜΑΚΑΣ
Θεολόγος

ται ἤδη φυτεμένη στὸ ὑποσυνείδητο τοῦ μαθητῆ. Πρόκειται γιὰ μιὰ θαθεῖα πραγματικότητα, ποὺ μονάχα δυνατὰ καὶ εὐγενικὰ πνεύματα τῆ συναισθάνονται.

Οἱ ποιμένες λοιπὸν καὶ οἱ δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας καθὼς καὶ κάθε ἀπλό μέλος τῆς ποὺ μεταγγίζει σὲ ἄλλο μέλος τοὺς ἀθάνατους χυμοὺς τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν προσφέρουν ἓνα δικό τους θησαυρό. Ἄς μὴν ξεχνοῦν καὶ πάλι τὸν Παῦλο: «Ὅσως ἡμᾶς λογίζεσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπέρτης Χριστοῦ καὶ οἰκονόμος μυστηρίων Θεοῦ» (Α' Κορ. δ' 1).

Ἐμεῖς, οἱ ἐργάτες τοῦ νοητοῦ Ἀμιελῶνα, εἴμαστε ἀπλοὶ διαχειριστὲς τῶν ὑπερφυῶν μυστηρίων, ἀπλοὶ ἀγωγοὶ τῆς θείας χάριτος. Τὰ λόγια μας εἶναι τοῦ Κυρίου, «λόγια ἀγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον... κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως». (Ψαλμ. ια' 7). Πῶς θὰ εἶχαμε στὸ κενὸ ταμεῖο τῆς ἀχρειωμένης φύσης μας τέτοιο πλοῦτο; Καὶ πῶς, ἀπὸ τὴν ἀμαρτωλότητά μας, αὐτὸ τὸ καθαρὸτατο ἀσῆμι; Τοῦ ἀγίου Θεοῦ εἶναι. Ἀπ' αὐτὸν τὸ παίρνουμε γιὰ νὰ τὸ κυκλοφορήσουμε.

Ἀπομένει μιὰ ἀπορία. Ἀφοῦ ἔτσι ὄρισε ὁ Χριστὸς, γιατί εἴμεν οἱ ἀκόλουθοὶ τοῦ ὀνομάζουμε δασκάλους μας κάποιους ἀνάμεσα μας; Ἦδη στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, ὑπῆρχε μιὰ χορεία στελεχῶν τῆς, ποὺ ὀνομάζονταν ἔτσι (Α' Κορινθ. ιβ' 28). Καὶ στὴν κατοπινή, ὅμοια καλοῦνται οἱ Θεοφόροι Πατέρες. Γιατί στὸ πνεῦμα κι ὄχι στὸ γράμμα, στὴν οὐσία κι ὄχι στὸν φθόγο, ἡ Ἐκκλησία δὲν ξεφεύγει. Οἱ δάσκαλοί τῆς, πρῶτοι οἱ ἴδιοι, ἀπέδειξαν πῶς εἶχαν τὴν πιὸ ταπεινὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Πῶς ἦταν μονάχα «οἰκονόμοι» τῆς θείας χάριτος καὶ τίποτε παραπάνω. Τοὺς τιμᾶμε σὰν δασκάλους, ἀλλὰ μὴ αὐτὸ τὸ εὐαγγελικὸ νόημα. Κι ἡ τιμὴ, πάντως, ἔχει κάποια ζηλευτὴ βάση. Στηρίζεται στὸ γεγονός ὅτι ἐκείνοι οἱ φωστῆρες, μὲ τὸν ἅγιο βίο τους, εἶχαν ἐνωθῆ μὲ τὸν Κύριο. Κι ἡ δόξα του ἐγίνε, πολὺ δίκαια, δόξα τους. Ἄς μὴ μᾶς φοβίζει λοιπὸν τὸ ὅτι ἡ λέξη δάσκαλος ἔχει αὐτὴ τὴ ρευστὴ χρῆση. Δὲν χάνει, ἀκόμη κι ἔτσι, τὴ μοναδικότητά τῆς.

Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς εἶπε εὐθὺς ὕστερα καὶ τὰ ἐξῆς στοὺς Μαθητὲς του:

«Καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (στίχ. 9).

Κι ἄλλη ἀποτροπὴ. Μὴν προσφωνήσετε πατέρα κανέναν. Πάνω στὴ γῆ, δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἀδελφία σας. Πατέρας σας ἓνας εἶναι, ὁ οὐράνιος.

Δὲν πρόκειται κι ἐδῶ παρὰ γιὰ τὸ πνευματικὸ καὶ μεταφυσι-

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

«ΜΕΤΑ ΣΟΥ ΕΙΜΙ...»

(1776 - 1823)

Διαβάζουμε στον Χρήστο Εὐαγγελᾶτο γιὰ τὸν Δεσπότη ἥρωα:

«Ἀπελθόντος τοῦ Μητροπολίτου Πορφυρίου εἰς Ναύπλιον, ὁ Ἰωσήφ ἀνέλαβε τὰ Μητροπολιτικά καθήκοντα, εἰς τὴν δεινὴν δ' ἐκείνην τοῦ Μεσολογγίου περίστασιν ἐφάνη ἄξιος τῆς ἀποστολῆς του. Ἐνίσχυσε τοὺς μαχομένους περιτρέχων τοὺς προμαχῶνας καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς διακοπῆς τῶν πυροβολισμῶν καὶ κανονιοβολισμῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γυναικοπαίδων καὶ τῶν γερόντων τιθέμενος, ἐπεσκεύαζεν τὰ ρήγματα τῶν προμαχῶνων καὶ τῶν ἀμυντικῶν γραμμῶν. Προεδρεύσας τοῦ συμβουλίου διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐξόδου, ἀνεχαίτισε τὴν ιδέαν πολλῶν ἀρχηγῶν, ὅπως τὰ μὴ δυνάμενα νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως γυναικόπαιδα σφαγῶσι, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Κατὰ τὴν ἐξοδὸν ἠκολούθησε τὸ σῶμα τοῦ Νότι Μπότσα-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 293 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τεύχους.

κὸ περιεχόμενον τῆς λέξεως. Ἄφοῦ, βέβαια, πατέρα ἔχει κάθε ἄνθρωπος καὶ στὴ γῆ. Ἀπὸ τὸ δικό του σπέρμα γεννήθηκε.

Πατέρες ἐπίσης λέμε τοὺς ποιμένες μας, ποὺ εἶναι ἀντίτυπα τοῦ οὐράνιου Πατέρα. Καὶ ἡ Ἐκκλησία, σ' ἕνα πιὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο, Πατέρες τῆς ὀνομάζει τοὺς πολὺ ξεχωριστοὺς σὲ ἀγιότητα καὶ ἐν Χριστῷ σοφία κληρικοὺς ἢ μοναχοὺς, ποὺ τιμᾶ καὶ μ' αὐτὴν τὴν προσηγορία, ὅπως καὶ μὲ τὸν τίτλον τοῦ δασκάλου.

Γιατὶ αὐτοί, πιὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀπαναγάξουν στὸν βίον καὶ τίς συγγραφές τους τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐπαλήθευσαν στὸν ἑαυτὸ τους τὴν ὑπόσχεση: «Ἔσεσθε ὑμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. ε' 48). Μιμήθησαν τὸν οὐράνιον Πατέρα καὶ τοῦ ἕμοιασαν, φθάνοντας στὰ ἄκρα τῶν ἀρετῶν ἐκείνων ποὺ ἰδιαίτερα τὸν θυμίζουν. Ὅπως εἶναι, πρὶν ἀπ' ὅλα, ἡ συγχωρητικὴ, μακρόθυμη ἀγάπη.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

ρη και κατά την έπακολουθήσασαν σύγχυσιν επέστρεψεν εις την πόλιν και διά πλοιαρίου διεπεραιώθη εις την νησίδα του Άνεμομούλου με δλίγους μαχητάς. Άμυνθεις επί μίαν εισέτι ήμέραν ήρωϊκώς έντός του μύλου άνετίναξεν αὐτόν την πρῶταν τῆς 12 Άπριλίου βαρύτατα τραυματισθεις εκ τῆς εκρήξεως. Οί Τουρκοί τόν εκρέμασαν επί τῶν έρειπίων του άνεμομούλου, ίνα εὔρη οὕτω μαρτυρικώτατον θάνατον».

*

—Ώραία ψυχή! Άγιασμένη μορφή τῶν έπικῶν στιγμῶν του Γένους! Πρόσωπο περίλαμπρο και φωτισμένο ἀπό τὰ ἀνόθευτα ιδεώδη του Έθνους και τῆς Έκκλησίας. Δέσμιε πατέρα τῆς ἀγάπης και τῆς πίστεως. Άγιε του πονεμένου Γένους. Όδηγέ φωτεινέ τῶν Νεοελλήνων. Αίμοδοτή τῆς υπάρξεώς μας. Άγγελε τῆς ελευθερίας. Κλείνουμε εὐλαβικά τὸ γόνυ και ἀνάβουμε την φλόγα τῆς καρδιάς μας ἀπό τὸ τίμιο αἷμα σου. Προσκυνοῦμε και φιλοῦμε κάθε σου γωνιά πού ματώθηκε ἀπό τὰ τιμημένα βήματά σου. Μὲ δέος και πνευματικὴ νοσταλγία διαβάζουμε τὰ τελευταῖα λόγια του βιογράφου σου:

«Τέφρα εκάλυψε τὸν Ίεράρχην τῆς Έξόδου και τὸ ποίμνιόν του. Άλλ' εκ τῆς προνομιούχου χορείας τῶν μαρτύρων «οὓς ἀμείβει μόνον ὁ ένδοξος θάνατος», άνεστήθη εις τὸ φῶς τῆς αἰωνιότητος! Έσαι θά τὸν συνακολουθῶσιν ἀγήρατα αἰσθήματα θαυμασμοῦ και έθνικῆς εὐγνωμοσύνης! Οί νέοι Έλληνες και ἰδίᾳ οί προοριζόμενοι είτε διὰ τῆς Πολιτείας είτε διὰ τῆς Έκκλησίας τὴν διακονίαν, θά ἔχωσιν ἀείποτε ένώπιόν των εις τὸν Ίεράρχην Ίωσήφ «ῥαῖον κάτοπτρον ίνα κατοπτριζόμενοι διδάσκωνται και συνάμα έν μέτρον ἀλάνθαστον, ίνα μετρῶσι και ρυθμίζωσι τὰς πράξεις των».

Άπό τὸν Βωμό τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως και τῆς Έλληνικῆς Πατρίδος, ὅπου θυσιάστηκε ὁ Έπίσκοπος Ρωγῶν Ίωσήφ, γλυκό, άνέσπερο φῶς ἀκτινοβολεῖ γιὰ νὰ φωτίζη και νὰ θερμαίνη τις καρδιές και νὰ ὀδηγή πρὸς τις ἀληθινές πηγές τῆς Φυλῆς μας, πού τις έξασφαλίζουν ἀμετακίνητη τὴν διάρκειά της μέσα στοὺς αἰῶνες.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ*

Β'

Ἀφήσαμε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐξέτασι τὴν Ἱεροσολυμιτικὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ποῦ ἔχει πέντε μετοχές· «ἄδοντα, βοῶντα, δοξολογοῦντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα» (ἀπὸ ἐπίδρασί τῆς καὶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ λειτουργία τοῦ ἁγίου Μάρκου ἔχει ἀκριθῶς τὴν ἴδια φράσι), ὡς καὶ τῆς δύο γνωστῆς λειτουργίης τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου τοῦ Βυζαντινοῦ λειτουργικοῦ τύπου, ποῦ ἔχουν τέσσαρες μετοχές· «ἄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα». Μεταξὺ τῆς λειτουργίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καὶ τῶν Βυζαντινῶν λειτουργιῶν ὑπάρχει ὀπωσδήποτε στὸ σημεῖο αὐτὸ μία στενὴ σχέσις, ποῦ γίνεται ἐμφανῆς καὶ ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν λέξεων (τοῦ Ἰακώβου ἔχει ἐπὶ πλέον τὸ «δοξολογοῦντα») καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι θρίσκονται στὴν ἴδια σειρά, ποῦ εἶναι μάλιστα ἀλφαθητική: «Α (δοντα) - Β (οῶντα) - [Δ (δοξολογοῦντα)] - Κ (εκραγότα) - Λ (έγοντα)».

Στὸ λειτουργικὸν ὑπόμνημα ποῦ ἀποδίδεται στὸν ἅγιο Γερμανὸν Ἀπατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (715-729), ποῦ φέρει τὸν τίτλον «Ἱστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία», ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορά, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον μπορῶ νὰ γνωρίζω, συσχετίσις τῶν τεσσάρων αὐτῶν μετοχῶν πρὸς τὰ τέσσαρα ζῶα τῆς Ἀποκαλύψεως:

«Ἄδοντα, ἐστὶν ὁ ἀετός·
βοῶντα, ἐστὶν ὁ βοῦς·
κεκραγότα, ὁ λέων
καὶ λέγοντα, ἄνθρωπος».

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 296 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τεύχους.

Ἐπάρχει πράγματι κάποια πραγματική ἢ φωνητική συγγένεια μεταξύ τῶν ρημάτων αὐτῶν καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ζώων: ἄδω - ἀετός (πρὸς «ἀδικὰ πτηνά»), βοῶ - βοῦς, λέγω - ἄνθρωπος. Τὸ «κράζω» ὁμοίως δὲν ταιριάζει οὔτε μὲ τὸν θρυχυθμὸ οὔτε μὲ τὴν ἔτυμολογία τῆς λέξεως λέων. Ἐξ ἄλλου τὰ ρήματα αὐτὰ δὲν χρησιμοποιοῦνται καὶ στὴν λειτουργικὴ ἀκόμη γλῶσσα γιὰ νὰ δηλώσουν μόνον τίς φωνές τῶν ἀντιστοιχῶν ζώων. Ὁ συμβολισμὸς εἶναι ὀπωσδήποτε ὑπερβολικός, γι' αὐτὸ καὶ δὲν υἱοθετεῖται ἀπὸ τοὺς ἄλλους βυζαντινοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς θείας λειτουργίας. (Καδάσιλας, Συμεών).

Ὅταν οἱ συντάκτες τῶν λειτουργιῶν ἔγραφαν τὰ κείμενά των, εἶχαν ἄρα γε κατὰ νοῦν ἓνα τέτοιο συμβολισμὸ; Γιὰ τίς λειτουργίες ποῦ ἔχουν ἓνα, δύο, τρία, πέντε ἢ ἕξ ρήματα δὲν γεννᾶται κἂν ζήτημα. Αὐτὲς ὁμοίως ποῦ ἔχουν τέσσαρα; Στίς μὴ βυζαντινὲς λειτουργίες, ποῦ εἶδαμε ἀνωτέρω, δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχη ἔστω καὶ ὑπόνοια τέτοιας ἀντιστοιχίας. Αὐτὲς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, χρησιμοποιοῦν καὶ ἄλλα ρήματα, ποῦ δὲν μποροῦν νὰ παραλληλισθοῦν μὲ καμμιά φωνή ἀπὸ τὰ τέσσαρα ζῶα: «δοξολογῶ», «ἀγιάζω», «αἰνῶ», «εὐφημῶ». Γιὰ τίς βυζαντινὲς ὁμοίως λειτουργίες ἰσχύει τὸ ἴδιο; Ὅταν οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς ἀφαιροῦσαν ἀπὸ τὴν παράλληλο φράσι τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τὸ «δοξολογοῦντα» — ἔτσι πιθανὸν διεισοφώθη ἡ βυζαντινὴ αὐτὴ ἐκφώνησις — ἤθελαν νὰ τὴν συμμορφώσουν πρὸς τίς ὑπάρχουσες ἤδη ἀντιλήψεις ἢ τὸ ἔκαναν τυχαῖα; Ἄφησαν τέσσαρες μετοχές γιὰ νὰ ὑπάρχη μιὰ ἀόριστος ἀντιστοιχία τῶν τεσσάρων ρημάτων πρὸς τὰ τέσσαρα ζῶα, ἢ ἀκόμη καὶ μιὰ συγκεκριμένη συνάρτησις καὶ συχέτισις ὀρισμένης μετοχῆς πρὸς ὀρισμένο ζῶο, ὅπως εἶδαμε στὸν ἅγιο Γερμανὸ; Μήπως πάλι ἀφήνοντας τέσσαρα ρήματα θέλησαν νὰ δηλώσουν τὴν παγκοσμιότητα καὶ οἰκουμενικότητα τῆς οὐραγίου καὶ ἐπιγείου δοξολογίας, ποῦ τρόπον τινὰ προέρχεται ἀπὸ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὄρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου κόσμου; Συνήθως οἱ συμβολισμοὶ εἶναι μεταγενέστεροι ἀπὸ τὰ κείμενα. Τὸ ὑπόμνημα τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ εἶναι κατὰ πολλοὺς αἰῶνες νεώτερο ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν λειτουργιῶν.

Ἐκ τῶν ὅσων εἶδαμε ἀναλυτικῶς ἀνωτέρω γιὰ τὴν προέλευσιν τοῦ ἐπινικίου ὕμνου, γιὰ τοὺς ποικίλους τρόπους ἐνσωματώσεώς του εἰς λειτουργίας καὶ γιὰ τὴν θέσιν του εἰς τὴν βυζαντινὴν λειτουργικὴν παράδοσιν, νομίζω πῶς πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ τὸ ἐνδεχόμενον ἐπιδράσεως τῶν συμβολισμῶν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς φράσεως ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἡ χρῆσις τῶν ρημάτων εἶναι μᾶλλον τυχαία καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δὲν θὰ πρέπει, γενετικῶς τοῦλάχιστον, νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὰ τέσσαρα ζῶα τῆς Ἀπακολύψεως. Ἡ συμβολικὴ ἐρμηνεία ἦλθε ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἐξωραΐσῃ καὶ νὰ θεολογήσῃ πάνω εἰς τὴν προϋπάρχουσα λειτουργικὴ παράδοσιν, χωρὶς καὶ πάλιν νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν προτεινομένην ἐρμηνείαν καὶ νὰ τὴν κἀνῃ κοινῶς παραδεκτὴν. Εἶχε τὸ στοιχεῖον τῆς ὑπερβολῆς, ποῦ φαίνεται καὶ εἰς τὴν τόσο τεχνικὴν καὶ ἐξωτερικὴν συσχέτισιν ῥήματος καὶ ζώου.

Φ.

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κ. Γ. Μπόννη, Ὁμ. Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου Ἐπιστολαί. Α' Πρὸς Ἐφεσίους. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Τὰ Λειτουργικὰ στοιχεῖα τῆς «Ἀποστολικῆς Παραδόσεως» τοῦ Ἰππολύτου. (Ε'). — **Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου**, Ἡμερολόγιον Κηρύγματος (Ἰούνιος). — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Εἰς τὰ δεσμὰ τῆς Εἰδωλολατρίας — **Ι. Κ.**, Φαρισαϊκὴ συνείδησις. — **Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Βλάχου**, Μία Ὁρθόδοξη Παρουσία. — **Χρήστου Τζουμάκα**, Πάσχα 1978 εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τὸ Ἅγιον Φῶς. — **Βασ. Μουστάκη**, Διδάσκαλοι καὶ Πατέρες. — **Δημ. Σ. Φερούση**, Μορφῆς τοῦ Γένους. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶν 1, Ἀθῆναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.